

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
EESTI KEELE OSAKOND

Kerttu-Kadi Vanamb

**PROJEKTÕPPEÜLESANDEID ANDRUS KIVIRÄHKI TEOSE
„REHEPAPP EHK NOVEMBER“ PÕHJAL**

Magistritöö

Juhendaja Maigi Vija, MA

Tartu 2017

Sisukord

Sissejuhatus	4
1 Projektõppe olemus	5
1.1 Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava.....	8
1.2 Õpetaja ja õpilase roll projektõppes	10
1.3 Projektõppeülesande kavandamine	12
1.4 Projektõppeülesande hindamine.....	13
2 Andrus Kivirähk ja tema teoste maailm.....	16
2.1 Andrus Kivirähk koolimaterjalides	18
2.2 „Rehepapi“ tõlgendusvõimalusi.....	22
2.3 „Rehepapi“ adaptatsioonid.....	25
3 Projektõppe materjalid	27
3.1 Ülesanded põhikoolile.....	27
3.1.1 Eriilmeline „Rehepapp“	27
3.1.2 Ajaleht ja Kivirähki romaan	30
3.1.3 Mütoloogilised olendid ja e-raamatu loomine	33
3.2 Ülesanded gümnaasiumile	38
3.2.1 Lugemiskogemuse teooria, „Rehepapp“ ja filmiarvustused	38
3.2.2 Kriitilise lugemiskogemuse arendamine Kivirähki romaani kaudu	41
3.2.3 Eestlus tänapäeval ja Kivirähki romaanis.....	47
3.3 Ekspertide tagasiside projektõppeülesannetele.....	52
Kokkuvõte	57
Summary	58
Kirjandus	59
Lisa 1. Mütoloogilised olendid ja e-raamatu loomine. Õpetaja konspekt.....	63
Lisa 2. Lugemiskogemuse teooria, „Rehepapp“ ja filmiarvustused. Arvustused õpetajale	68
Lisa 3. Eriilmeline Kivirähk. Õpilase tööleht	75
Lisa 4. Lugemiskogemus. Õpilase käsileht.....	78

Lisa 5. Kriitiline lugemisteooria ja Kivirähki romaan. Õpilase käsileht.....	80
Lisa 6. Meie projekt. Õpilase tööleht	84
Lisa 7. Kriitiline lugemisteooria. Õpilaste lugemiskaardid	85
Lisa 8. Õpilase ülesandekaardid.....	88

Sissejuhatus

Magistritöö eesmärk on anda ülevaade projektõppe olemusest, hindamisvõtetest, õpetaja ja õpilase vastutusest ning koostööst, samuti Andrus Kivirähki loodud maailmast ning autori käsitlemisest Eesti kooliõpikutes ja õpilaste loodud materjalides. Praktilise osa eesmärk on pakkuda alternatiivseid lahendusi Andrus Kivirähki romaani „Rehepapp ehk November“ käsitlemiseks nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis.

Koolipraktika ajal märkas, et õpetajad ei julge või ei soovi käsitleda kohustuslikke teoseid teistmoodi kui pelgalt teose üle arutledes või klassikalise lugemiskontrolliga. Kuna paljudele õpilastele selline lähenemisviis ei sobi ning tekitab trotsi kohustusliku kirjanduse suhtes, mõtlesin, milliste ülesannetega saaks kirjandust mitmekesisemalt käsitleda.

Eesti koolides otsitakse praegu aktiivselt alternatiive traditsioonilisele koolitunnile. Ühe võimalusena nähakse ainete- ja õpetajatevahelise koostöövormina projektõpet, mis pakub loomingu- ja tegeliku eluga seotud õppetegevusi, kus vastutus õppimise eest antakse õpilasele. Õpetajad tajuvad, et vajalik on teha koolitöös muudatusi, lõimida õppeaineid ja keskenduda üldpädevuste arendamisele (Mäeots 2017).

Magistritöö on jagatud kolmeks suuremaks peatükiks, millest esimene keskendub projektõppe olemusele, õpetajate-õpilaste vastutusele, hindamismeetodile ja riiklikele õppekavadele. Teine vaatleb Andrus Kivirähki romaani, õpikukäsitlusi ja adaptatsioone. Viimane peatükk pakub õpetajatele ja õpilastele ülesandeid, kuidas romaani nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis käsitleda.

1 Projektõppe¹ olemus

Õpetajad ja lapsevanemad on märganud, et paljude laste jaoks on koolis igav. Arvatakse, et igavus ei kimbuta tublisid õpilasi, sest nad pingutavad heade hinnete pärast rohkem ning neil pole aega tunnis igavust tunda. 1990. aastate alguses leiti, et kui kaasata õpilasi rohkem õpetamisprotsessi, võib see kardinaalselt muuta õpilase suhtumist kooli ja õppimisse. Projektõppega hakkas 20. sajandil põhjalikumalt tegelema haridusreformiedendaja ja filosoof John Dewey, kes leidis, et õpilased arenevad rohkem, kui nad saavad tegeleda eluliste probleemide ning mõtestatud ülesannetega, millega inimesed iga päev kokku puutuvad. (Krajcik, Blumenfeld 2006: 317–318) Dewey nimetas lähenemist probleemõppeks². Eestis tegeles sama suunaga Johannes Käis, kes lõimis omavahel kodulugu, bioloogiat, geograafiat ja ajalugu ning nimetas kogu protsessi üldõpetuseks. (Juurak 2017)

Projektõpe pole Dewey ajast kuhugi kadunud, vaid muutub tänapäeval järjest enam aktuaalsemaks. Liis Mäeots (2017) küsitles oma magistritöö raames 800 õpetajat ja 1200 õpilast ning leidis, et õpetajad ootavad koolilt ennekõike muutusi õppetöö sisus ning meetodites, et muuta õppimist huvitavamaks, keskenduda rohkem üldpädevuste arendamisele ja lõimida õppeaineid. Näiteks tõi üks õpetaja välja, et ainepõhiselt õppelt tuleb minna üle probleem- või teemaõppele, et väheneks teooria rohkus.

Eesti elukestva õppe strateegias (edaspidi EEÕS 2020) on esitatud sõnauhend *muutunud õpikäsitlus*, mis “toetab iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut, arendab õpioskusi, loovust ning ettevõtlikkust ja on rakendatud kõigil haridustasemetel.” (EEÕS 2020) Põhjusena, miks koolielu peaks muutuma, nähakse ka haridusvälise maailma arengut: globaliseeruv majandus, tehnoloogia areng ja individikesksemad ühiskonnasuhted panevad kooli surve alla, sest oodatakse uutele oludele kohanemist

¹ Projektõpe on haridussõnastiku järgi õppeviis, kus õpe toimub õpiprojektide teel. Ingl *project-based study*, sm *projektiopiskelu*. <http://www.eki.ee/dict/haridus/>

² Probleemõpe on haridussõnastiku järgi õppeviis, mis seisneb probleemide leidmises ja lahendamises. Ingl *problem-solving teaching*, sm *ongelmanratkaisuopetus*. <http://www.eki.ee/dict/haridus/>

ning arengute eestvedamist. Tänapäevane elu ja töömaailm soovivad õpilastelt rohkem, kui traditsiooniline koolisüsteem pakkuda suudab. Phoenixi ülikooli teadlased leidsid, et sotsiaalne intelligentsus, loovus ja kohanemine, oma tegevuse mõtestamine, kultuuridevaheline kompetents, uue meedia kirjaoskus, virtuaalne koostöö ning disainmõtlemine on oskused, mis on koolihariduses tähelepanuta jäänud. Need on oskused, mille arendamiseks pole õppekavas eraldi õppeainet. (Heidmets, Slabina 2017: 6)

Probleem- ja projektõpe on õppevormid, kus õppimine lähtub tavaelus esitatavatest küsimustest ning probleemidest (Vinter jt 2015). Autorid selgitavad seda kui rühmatöö projekti, kus on omavahel seotud koolis õpetatavad ained ja töö eesmärk on otsida vastuseid erinevatele küsimustele. Maardu põhikooli vanemõpetaja ja õppealajuhataja Mare Lilleorg peab projektõpet pikemaajalisemaks protsessiks, millega on võimalik siduda mitu õppeainet (Lilleorg 2007) ning mis võimaldab korraga taotleda ainekava mitmeid eesmärke, pakkudes sealjuures rahulolu nii õpetajale kui ka õpilasele (Nõmmik, Salumäe 2010). Projektõppe eesmärk ei ole teadmisi mehaaniliselt omandada, vaid neid ise avastada (Vinter jt 2015).

Lilleorg (2007) toob oma kooli näitel välja, et kahe aine vaheline projekt avardas õpilaste silmaringi, aitas arendada loovat mõtlemist ja kinnistas omandatud teadmisi. Kõige põhjalikumalt on Eestis projektõppega tegeletud Muraste koolis, kus esimest korda katsetati uut õppemeetodit 2016. aastal. Koolidirektor Priit Jõe märgib, et õpetajad on tundide ettevalmistamiseks teinud küll palju ületunde, kuid seetõttu on nii neil kui ka õpilastel palju põnevam koolis käia. (Juurak 2017) Projektõppe lõpptulemuseks võib olla esitlus, näidend või midagi sellist, kus õpilasel tekiks oskus ja julgus küsitleda, esineda, intervjuuerida ning ise kokkuvõtteid teha. (Lilleorg 2007) Näiteks osutus 2016. aastal Muraste koolis kõige populaarsemaks animatsiooni loomine, 2017. aasta populaarseim on ellujäämiskursus „Väikesed Tarzanid“ ja „Reklaami- ning digigrupp,“ kus õpilased teevad materjali televisioonile, raadiotele ja trükimeediale. (Juurak 2017) Positiivselt hindab projektõpet ka Tallinna teeninduskooli direktor Meeli Kaldma, kes märgib, et nende koolis on populaarne kulinaarse teatri

etendus, millest viimane kandis pealkirja „METSas,“ kus oli „gastronoomiline rõhk Eesti metsades leiduval, alates marjadest, samblast-samblikest kuni põdrani.“ (Juurak 2017)

Oluliseks peetakse, et projektõppes areneks oskus suhelda ümbritseva maailmaga. Uurimisõpet pakutakse ka neile, keda huvitavad loodus- ja täppisteadused, näiteks valmis Tartu ülikooli haridusteaduste instituudi juhtimisel ja 12 riigi koostöös 2015. aastal uurimisõppe keskkond Uuringulaegas, kust võib leida tegevusi ning ülesandeid loodus- ja täppisteaduste ning tehnoloogia valdkonnast. Uuringulaeka eesmärk on muuta noored teadlikumaks teadusest ja innovatsioonist, õpetades neile teadusliku uurimise usaldusväärset ja tagajärgede hindamiseks vajalikke uurimisoskusi. (Lind 2017)

Eesti naaberriigis Soomes hakkab projektipõhine õpe järjest enam kanda kinnitama. Põhikooliõpilased keskenduvad koolis igal perioodil erinevale teemale, mis lõimitakse nii keeleõpetuse, geograafia, majanduse kui ka teadusega. Soome haridusministeerium on koolidele andnud vaba voli korraldada õpe just nii nagu neile sobib. Projektõppega on otsustatud katta mitte rohkem kui 20–30 protsenti kogu õppest. (Juurak 2017)

Peamiseks põhjuseks tuuakse idee, et koolid peavad õpilase ette valmistama eesseisvaks eluks ning keskenduma vajaminevatele oskustele mitte testidele (Sahlberg 2015). Näiteks on koolis võimalik õppida kohvikupidamist, mis hõlmab endas võõrkeeleõpetust, matemaatikat, suhtlemis- ja kirjutamisoskust. Positiivseid projektõppenäiteid leidub ka Rootsist, kus õpilased projekteerisid endale unistuste koolimaja. Eeskujuks võeti maailma parimad koolimajad, arvestati materjalikulu, otsiti võimalikult tugevad materjalid, kooskõlastati koolimajaga seotud otsused – näiteks keskkonnakaitsenõuded, sobivus linnaossa jne – linnavalitsusega. Õpilased õppisid töö käigus nii füüsikat kui ka keemiat, bioloogiat ja matemaatikat. (Juurak 2017)

1.1 Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava

Põhikooli eesmärk on õpilasest kasvatada loov ja mitmekülgne isiksus, kellel on kujunenud põhiväärtused, oskus võtta tehtu eest vastutus ning kes suudab ennast teostada nii perekonnas kui ka avalikus elus. Õppimine on põhikoolis väljundipõhine ja õpetab peamisi hoiakuid, vilumusi ning väärtushinnanguid, et õpilane igapäevaelus toime tuleks. Eeldatakse, et õpilane on õppeprotsessi aktiivne osaleja, kes suudab õppida nii iseseisvalt kui ka kaaslastega, kusjuures oskab hinnata teiste ja iseenda tegevust. Põhikooli riiklikus õppekavas rõhutatakse, et ülesanded peavad olema nii diferentseeritud, et õpilane saaks endale sobivaima valida. (PRÕK 2011)

Põhikooli riikliku õppekava (2011) järgi on kirjandus on aine, milles arendatakse õpilase lugemisoskust, kujundlikku mõtlemist, verbaalset loomevõimet, esteetilisi ning eetilisi hoiakuid. Tundemaailma rikastatakse väärtkirjanduse ja rahvaluule kaudu. Kirjandustunni eesmärk on aidata õpilasel kujuneda isiksuseks ning luua oma maailmapilt. Tundides tuleb keskenduda nii ilukirjanduse lugemisele kui ka tõlgendamisele ning õpetada mõistma teost kui tervikut. Õpetamisel ei peeta esmatähtsaks teoreetilist külge, vaid lugemisharjumuse tekitamist ja tõlgendusoskuse arendamist. Lisaks uemale kirjandusele tuleb kirjandustunnis pakkuda ka vanemat kirjandust ja folkloorset materjali, millega rõhutatakse nii kultuurilist kuuluvust kui ka õpilase päritolu.

„Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärgiks põhikoolis on kujundada õpilastes eakohane keele- ning kirjanduspädevus, see tähendab suutlikkus mõista eakohaseid ilukirjandustekste, nende osatähtsust Eesti ning maailma kultuuriloos ja tajuda keelt ning kirjandust kui rahvusliku ja iseenda identiteedi alust“. (PRÕK KK 2011) Kirjandus ja eesti keel võimaldavad õpilastes arendada kõiki õppekavas toodud pädevusi, mida tehakse peamiselt eriilmeliste tekstide lugemise, arutlemise ning kirjutamise kaudu. (PRÕK 2011)

Gümnaasiumi riiklikus õppekavas on märgitud, et nii nagu põhikooliski, lähtutakse õpilaste isiklikest huvidest ja individuaalsest eripärast, et igaüks saaks maksimaalselt areneda. Väärtuskasvatuse kaudu kujundatakse inimene, kes suudab ühiskonna edukalt toime tulla ning kes seisaks selle eest, et eesti rahvus, kultuur ja keel ei kaoks. (GRÕK 2011)

Keele ja kirjanduse valdkonna ainete õpetamise eesmärk on kujundada keele- ning kirjanduspädevus, et õpilane suudaks mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku identiteedi alust ning kunstiliiki ja hinnata rahvuslikku ning maailma kunstipärandit. Gümnaasiumi kirjanduse ainekava on teksti- ja lugejakeskne, tähelepanu pööratakse ilukirjandusele kui tervikule, tekstianalüüsile, kujundlikule keelele ning poetikale. Kirjandusõpetus on gümnaasiumis üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, mis aitab kujundada esteetilisi ning eetilisi tõekspidamisi, rikastada vaimu ja väljendusoskust ning mõtestada ühiskonda ja kultuuri. (GRÕK KK 2011)

Riiklike õppekavade üldosades on sätestatud õppe- ja kasvatuseesmärgid, põhimõtted ning rõhuasetused, mis on õppija arengut soodustavad, kuid ometi ei toimu õppimine ja õpetamine kõigis Eesti koolides üldosas kirjeldatu alusel. Analüüsis on välja toodud, et liiga palju tähtsustatakse riigieksamite tulemusi ning reaalse eluga seotud ja probleemipõhised ülesanded võiksid leevendada väljalangevust. (HTM aasta-analüüs 2015) Samuti leitakse, et ainekavades väljatoodud õpitulemused on omavahel nõrgalt seotud ning teemapõhise õppega üle paisutatud, mis soodustab ainekeskset õpet ja ei näita õpilase tegelikku edasijõudmist ja arengut.

Analüüsis leitakse, et üldosas kirjeldatud väärtuste ja põhimõtetega ei kujundata 21. sajandil vajalikke oskusi ja pädevusi. Rohkem keskendutakse kohustusliku õppesisuga teadmiste edasi andmisele, mis ei anna võimalust õpilasi õpetamisse kaasata. Potentsiaalse lahendusena pakutakse selget ja avatud kokkulepet ainevaldkonnakavade arendamises või ainekavade esitamist raamistikuna, kus koolid ja õpetajad võivad õppeprotsessi planeerida nii, et see toetaks õpilaste arengut. (HTM aasta-analüüs 2015)

Üks Eesti koolisüsteemi suurimaid muresid on see, et inimesed ei huvitu edasiõppimisest, kuna õpiprotsess pole koolis ega ülikoolis nüüdisaegne ja relevantne. Eesti õpetajate pedagoogilised uskumused on küll muutunud õppijakeskseks ja koostööd toetavaks, kuid enim levinud õppeviisiks on töövihikute täitmine ja esitluskeskne materjalist kokkuvõtte tegemine. Senisest rohkem tuleb tähelepanu pöörata koostööle, ühtsustunde kasvatamisele ja ühisele õppimisele, kus iga õppija on eripäraga ning kasulik. (Pedaste 2017)

1.2 Õpetaja ja õpilase roll projektõppes

Õpetaja ülesanne projektõppes on luua sobiv õpikeskkond, õpilasi suunata, toetada ja tagada võimalus jõuda ainevaldkonna eesmärkideni (Nõmmik, Salumäe 2010). Lisaks on oluline, et määratakse kindlaks tähtajad, kellaajad ja kokkulepetest kinnipidamine ning pannakse koos kirja rollijaotused, kes mis otsuseid langetab ja kuidas toimub ülesannete ümbertegemine, kui selleks tekib vajadus. Määratletakse teineteisest lugupidamine, austus ja rõhutatakse koostöö olulisust. (Rutiku jt 2013: 23)

Õpetajad peaksid olema õppija tegevuse suhtes häälestunud positiivsetele tulemustele ja toetamisele, sest õppimise edu aluseks on positiivne ning toetav õhkkond. Õpetaja peamiseks ülesandeks on õppija iseseisvuse järk-järguline suurendamine ja kogu protsessi toetamine (Rutiku jt 2013: 25). Õpetaja peaks õpilaste tegevusse sekkuma alles siis, kui õpilased on projektiülesandest liiga kaugele läinud, või on tekkinud raskus, mis nõuab õpilaselt rohkemaid teadmisi, kui neilt oodatakse. Ainult siis tasub informatsiooni ja andmete olemasolule keskenduda, kui need on projekti õnnestumiseks olulise tähtsusega. Õpetaja võib soovitada informatsiooni juurde hankimist, kuid kui õpilased infot ei leia, tuleb õpetajal see ise neile pakkuda. (Beard, Wilson 2006)

Projektõppe olulisimaks alustalaks on küsimuse küsimise oskus. Küsimus peab olema selline, mis aitaks õpilasel oma tööd organiseerida. (Krajcik, Blumenfeld 2006: 321) Hea tuumküsimus sõnastab kogu projekti sisu ja annab õpilastele selge eesmärgi, kuhu püüelda. Lisaks peab hea tuumküsimus olema provokatiivne, mitte liiga piiritletud ega

keeruline, see võib olla abstraktne, konkreetne või keskenduda mingi probleemi lahendamisele (Larmer, Mergendoller 2010). Oluline on õpetaja roll, sest just nemad saavad oma õpilastele selgitada, kui oluline on küsida õige küsimus (Krajcik ja Blumenfeld 2006), sest ilma tuumküsimuseta ei pruugi õpilased kogu projekti mõttest aru saada (Larmer, Mergendoller 2010). Kui õpilased rühmatöös õige küsimuse peale ei tule, peaksid nad soovitud küsimuseni jõudma õpetaja abiga. Tihti on õpetajatele suurimaks väljakutseks õpetada õpilastele küsimuse küsimise väärtust. (Krajcik ja Blumenfeld 2006) Teiseks suureks projektõppe alustalaks on koostöö õpetajate, õpilaste ja ka ühiskonna vahel, sest just nende omavahelise töö tulemusena sünnivad ideed. (Krajcik, Blumenfeld 2006: 325)

Õpilase roll on vastutada selle eest, kuidas ja kuhu ta oma tööd ning tegevusi suunab. Kuna projektõppe ülesanded erinevad tavapärasest õpetamisviisist, peab õpilane suutma oma tööd ja selle eesmärki teistmoodi hinnata (Blumenfeld jt 1991: 372). Projektis osaleja eesmärgiks on panna kaaslased oma ideid uskuma ja veenda neid oma otsuse õigsuses (Nõmmik, Salumäe 2010). Samas on oluline, et õpilasel oleks omandatud vajalikud baasteadmised, et etteantud materjaliga töötada ja küsimustele vastused leida. (Blumenfeld jt 1991: 372) Ilma piisavate eelteadmisteta ei pruugi õppijate selgitused olla põhjalikud ja nad ei pruugi aru saada teiste rühmaliikmete vaatenurkadest (Webb jt 1998, viidatud Slabina 2017: 58 järgi).

Õpilaste iseseisvus võib kogu projektitöö protsessi vältel olla kas teatud ulatuses piiratud (õpetaja annab ette töökorralduslikud reeglid) või piiramatu (õpilased vastutavad nii otsustamise kui lõpptulemuse eest). See kui iseseisev õpilane kogu projektõppe jooksul olla saab, pannakse paika enne projekti algust. Käesolevas töös olevad projektõppeülesanded on loodud nii, et õpilasel on teatavad piirangud: õpetaja annab ette töökorralduslikud reeglid ning ülesande, kuid viis, kuidas õpilased ülesande teevad ja esitlevad, on nende vastutada ja otsustada.

Koostöise õppimise puhul eeldatakse, et õpilased on võrdsed nii staatusest kui ka õigusest sekkuda. Koostöise õppimise tunnused on järgmised (Johnson, Johnson 1989, viidatud Slabina 2017: 54 järgi):

- Positiivne vastastikune sõltumine – tulemus sõltub igäühe õnnestumisest, igäüks annab oma unikaalse panuse.
- Näost-näku kommunikatsioon – õppijad soodustavad teineteise õppimist, aidates üksteist, jagades kogemusi ja tunnustades üksteise pingutusi.
- Individuaalne ja grupivastutus – grupp vastutab ühiste eesmärkide saavutamise eest ja igäüks vastutab oma panuse eest.
- Grupi areng – grupi liikmed reflekteerivad eesmärkideni jõudmist ja analüüsivad oma rühma efektiivsust.

1.3 Projektõppeülesande kavandamine

Selleks, et projektülesannet³ kavandada, peab vastama järgmistele küsimustele (Rutiku jt 2013 järgi):

- **Kes?** Millised õppijad, milline grupp?
- **Mida?** Milline on probleem, toode või teenus?
- **Mis eesmärgil?** Mis on selle eesmärk ja miks on see oluline?
- **Mis tulemusega?** Kuhu peaks projekt välja jõudma ja mis on oodatavad tulemused?
- **Kellele? Milleks?** Kellele on projekt suunatud ja kellel on tulemustest kasu?
- **Kuidas?** Millised tegevused on vajalikud ja millises järjekorras tuleb neid teha?
- **Milliste vahenditega?** Milliseid ressursse on vaja?
- **Millal?** Mis on tähtaeg ja millise aja jooksul peab ülesanne valmima?

Projektõppe puhul on olulised tehnoloogilised vahendid ja oskus neid kasutada, sest tehnoloogilised vahendid on otseselt seotud teadusega, need annavad võimaluse oma tööd jooksvalt esitleda ja parandada ning pakuvad võimalust astuda välja klassikalisest

³ Projektülesanne on haridussõnastiku järgi probleemülesanne või nupuülesanne. Ingl *problem-solving task*, sm *ongelmanratkaisutehtävä, ongelmatehtävä*. <http://www.eki.ee/dict/haridus/>

õpetamismudelist. (Krajcik, Blumenfeld 2006) Erinevad platvormid võimaldavad õpilasel luua mudeleid, kavandeid, analüüsida ja koguda andmeid kiiremini ning luua erinevaid meediume. Õpetajad peavad projektõppe puhul üheks suurimaks negatiivseks küljeks ajakulu, mis kaasneb suure projektõppeülesandega tegelemisega. Samas tasub keskenduda hoopis töö ja oskuste arendamisele, mida õpilane omandab, kui ta mahukama tööga tegeleb. (Krajcik, Blumenfeld 2006: 325–326)

1.4 Projektõppeülesande hindamine

Hindamise eesmärk on toetada õpilase arengut, anda tagasisidet õpilase õppeedukuse kohta ja innustada teda sihipäraselt õppima. (PRÕK 2011) Projektülesande hindamine sõltub õpiväljunditest, töö sisust ning oodatavast tulemusest (Rutiku 2013: 26). Õpetaja võiks projektõppeülesandes hinnata:

- lõpptulemust vastavalt kavandatud ja/või etteantud kriteeriumidele;
- kas kõik projektis osalevad rühmaliikmed on võtnud endale kokkulepitud vastutuse;
- protsessi kavandamist, elluviimist ja õppijate enesehindamist;
- õpikäitumist: kas kõik õpilased on kavandanud ülesandeid süstemaatiliselt, kas omavahel suheldakse, kas arvestatakse teistega ja töötatakse meeskonnana;
- õpilaste enese- ja rühmaanalüüsi põhjal nende pädevuste arengut;
- esitlust;
- õpiväljundeid tervikuna.

Hindamismeetodid peavad olema eesmärgipärased ja väikese ajakuluga. Kesksel kohal on kirjalikud hindamismeetodid nagu eneseanalüüs, rühmatöö refleksioon, kuid vähem oluline ei ole ka suuline hindamine, näiteks projekti ettekandmine või tekkinud arutelu. (Rutiku jt 2013: 27) Õpilased leiavad, et koolitöö on mõttekam siis, kui seda ei tehta õpetajale pelgalt hinde saamiseks. Kui õpilased saavad oma tööd kaaslastele esitleda, pööratakse rohkem tähelepanu töö kvaliteedile. (Larmer, Mergendoller 2010)

Kuna projektipõhises õppes on õppijal keskne roll ülesande kavandamisel ja elluviimisel, võib õpetaja anda suurema osakaalu õppijate enese- ning vastastikhindamisele. (Rutiku jt 2013) Õpilase kaasamine enese ja kaaslaste hindamisele aitab arendada tema eesmärgiseadmise oskust ning tõsta õpimotivatsiooni (PRÕK 2011). Kas projektõppeülesande puhul kasutada eristavat või mitteeristavat hindamist, sõltub sellest, millised on õpiväljundid ja seos õppekavaga. Eristava hindamise puhul tuleb hinde kriteeriumid väga põhjalikult läbi mõelda ning kõigil rühmaliikmetel peavad olema võrdsed võimalused saada kõigi kriteeriumide lõikes hinnatud. Mitteeristava hindamise puhul peab arvestama, et kõik õpilased saaksid motiveerivat ja selgitavat tagasisidet, näiteks töö edenemise kohta. (Rutiku jt 2013: 27) Mahukama ja keerulisema töö puhul, tasub kaaluda vahehindamist⁴, mis teeb õppimise mõtestatumaks, sest suunab õpilasi pingutama paremat tööd tegema. Õpilased mõistavad, et esimesel korral ei pruugi alati kõik suurepäraselt õnnestuda ja töö parandamine on osa protsessist, mida tuleb teha ka tulevikus oma ametipostil töötades. (Larmer, Mergendoller 2010)

Enese- ja vastastikhindamine toetab analüüsiva ning ennastjuhtiva õppuri kujunemist. Seda on võimalik kujundada üldiste pädevuste, nt esinemis- ja koostööoskuse ning tagasiside andmise oskuse kaudu. Õpilase enesehindamisoskust võib kasutada nii kujundava kui ka kokkuvõtva hindamisena, kus kujundava hindamise puhul annavad õpilased üksteise töödele tagasisidet ja kokkuvõtva hindamise puhul annab meetod tööle suurema objektiivsuse. Enesehindamine nõuab õpilaselt ausat ja kriitilist eneserefleksiooni, mille omandamist on mõistlik alustada hästi liigendatud ülesannete kaudu, kus vastatakse küsimustele *Mis on minu töö tugev külg? Millega olen rahul? Mis on töö nõrgad küljed? Millele võiksin järgmine kord rohkem tähelepanu pöörata?* (Karm 2010: 19)

Vastastikhindamise puhul hindavad õpilased või õpilaste rühm kaaslaste töid. See seisneb kas tagasiside andmises või hinde panemises. Selline hindamismeetod eeldab, et õpilased süvenevad materjali põhjalikult, seetõttu suureneb nende vastutus.

⁴ Õpilased kogunevad vahepeal rühmakaaslastega tööd üle vaatama.

Vastastikhindamine võimaldab õpilasel õppida teiste tugevustest ja nõrkustest. (Hanrahan, Isaacs 2001, viidatud Karm 2010: 20 järgi) Vastastikhindamist peab enne harjutama ja koostama kindlad kriteeriumid, mida hindamisel arvesse võetakse. Tasub alustada väiksematest ülesannetest, kus on vähem hinnatavaid aspekte ning proovida esmalt tagasiside andmist ja kui vilumus hakkab juba tekkima, hinde panemist. (Karm 2010: 21–22)

2 Andrus Kivirähk ja tema teoste maailm

2000. aastal avaldatud romaan „Rehepapp ehk November“ on muutunud omamoodi tüvitekstiks, mis on aktuaalne ka aastaid hiljem. Üheks tõukeks raamatu kirjutamisele sai artikkel, millest Kivirähk luges, et „Friedebert Tuglase arvates pole eestlastel õiget eepost, sest Kreutzwald jättis kasutamata tohutul hulgal rahvapärismi, keskendudes üksnes Kalevipojale.“ (Tali 2005) Nii ongi Kivirähki romaanis oluline roll müstilistel tegelastel nagu kratid, tondid ja libahundid. Võib arvata, et „Rehepapp ehk November“ saabki mitmete põhjalikema folkloorsete materjali otsingute alguseks. (Gorjunova 2008: 25)

Üsna kiiresti sai romaanist menuk: 2008. aastaks oli müüdud üle 32 000 eksemplari, mis teeb Kivirähkist 2000ndate menukaima kirjaniku. Kui Linda Kaljundi leidis, et tinglikult võiks vaadelda romaane „Rehepapp ehk November“, „Ivan Orav ehk Mineviku helesinised mäed“ ja „Mees, kes teadis ussisõnu“ kui triloogiat, mis algas tagantpoolt, tutvustades Ivan Orava kaudu „Pätsi aega“, liikudes Rehepapi abil edasi orjaöösse ning jõudis ajaloo teadvuse alguspunkti tutvustama muistset vabadust ja selle kaotamist (Kaljundi 2007: 121), siis Kivirähk ise seda niimoodi ei näe. Veel enne romaani „Mees, kes teadis ussisõnu“ ilmumist rõhutas ta, et tegemist pole „Rehepapi“ järjega. Kivirähk ise ei pea end romaanikirjanikuks, vaid on öelnud, et talle meeldib rohkem näidendeid kirjutada. (Kesküla 2007)

2017. aastal esilinastunud film „November“ annab veelgi enam märku, et romaan on eestlaste jaoks oluline ka 17 aastat hiljem ning ilmselt edaspidigi. Näiteks on jõudnud eestlaste kõnepruuki sõnad *rehepaplus*⁵ või *rehepappi tegema*, mis said alguse just Kivirähkist, kes leiab, et raamat ei saa tühjale kohale midagi sünnitada, vaid kõik pärineb eestlaste endi elust. Nüüdseks on Kivirähk juba harjunud, et poliitikud peavad vajalikuks oma artiklites rehepaplusest rääkida. „Ilmselt olen kinkinud neile ammu

⁵ Terminit kasutatakse omakasu silmas pidava ebaausa käitumise kohta. Rehepapp – ajalooliselt rehe kütja ja rehepeksu järele valvaja mõisas. (EKSS)

puudu oleva sõna. Imelik isegi mõelda, kuidas varem artikleid kirjutada suudeti,“ ütleb Kivirähk. (Tali 2005) Tuleb tõdeda, et enamasti kasutatakse mõistet *rehepapp* valesti: peamiselt varastamise ja sulitegemise vastandina (Gorjunova 2008: 19), kuigi tegelikult pole romaani „Rehepapp ehk November“ põhjal tegemist negatiivse mõistega. (Känd 2006)

Romaan „Rehepapp ehk November“ jaguneb 30 peatükiks, millest igaüks käsitleb üht novembrikuu päeva ja annab ülevaate eestlaste ning mõisarahva elust ja sellest, kuidas mõisarahva rõhumise all ellu jääda. Teose põhilisteks tegelasteks on rehepapp, kubjas Hans ja tema lumemehest kratt, Räägu Liina ning tema isa Räägu Rein, Muna Ott, vanapaar Imbi ja Äрни, vanapagan, Koera Kaarel ja tema sulane Jaan ning mõisapere.

„Rehepapp ehk November“ on lisaks eesti keelele tõlgitud ka soome, norra, ungari, läti, vene ja prantsuse keelde. Prantsusmaal kannab romaan pealkirja „Les groseilles de novembre. Chronique de quelques détraquements dans la contrée des kratts“ ehk „Novembrikuu punased sõstrad. Krattimaa mõnede rikkumiste kroonika“. Kuna Prantsusmaal ei tähenda sõna *rehepapp* mitte midagi, oli vaja pealkirja muuta. „Otsustasime panna uue pealkirja, kus väljendub romaani fantastika, mütoloogilisus ja poeetika, alapealkirjaga osutame, et romaani võti on kratt ja et tegu on äraspidise kroonikaga. Pealkirjaga püüame prantsuse lugejale ka märku anda, et järgmine romaan erineb esimesest üsnagi palju. Me küsisime ka autori arvamust ja ta ütles, et sellega ei ole probleemi.“ (Larm 2014)

2.1 Andrus Kivirähk koolimaterjalides

Gümnaasiumi riiklikus õppekavas soovitatakse Kivirähki käsitleda näiteks „Uuema kirjanduse“ kursusel, mille lõpuks „seostab õpilane loetut tänapäeva eluolu ja nähtustega, iseenda, ühiskondlike ja üldinimlike probleemide ning väärtustega.“ (GRÕK KK 2011) Potentsiaalsete arutlusteemadena pakutakse näiteks:

- kirjandus ja ühiskonna valupunktid;
- nüüdiskirjandus ning ajalugu;
- kirjanduse rahvuslikkus;
- rahvusülesus;
- reaalsuse ning fantastika põimumine;
- astumine tundmatusse maailma.

Kivirähki võib käsitleda „Eesti kirjanduse“ kursusel, mille lõpuks kirjeldab õpilane „teksti põhjal tegelaste välimust, iseloomu ja käitumist, analüüsib nende omavahelisi suhteid, võrdleb ja vastandab tegelasi, annab neile hinnanguid, otsib nende käitumisele alternatiivi ning võrdleb iseennast mõne tegelasega.“ (GRÕK KK 2011) Lisaks seostab õpilane „kursuse lõpuks loetut nii võrdlevalt kui ka eristavalt tänapäeva eluolu ja nähtustega ning iseenda ja üldinimlike probleemidega; suudab teha üldistusi ja kokkuvõtteid ning kujundab oma arvamuse.“ (GRÕK KK 2011)

Romaani „Rehepapp ehk November“ põhjal on võimalik kujundada järgmisi üldpädevusi (PRÕK KK 2011):

- **Kultuuri- ja väärtuspädevus.** Keeleõpetus annab võimaluse rõhutada vaimseid ja kultuuriväärtusi ning rääkida keelest kui rahvuskultuuri kandjast, lisaks keeleoskusest kui identiteedi osast.
- **Sotsiaalne ja kodanikupädevus.** Lähtudes meedias ja blogides ilmunud arvustustest, on õpilasel võimalik kujundada oma arvamus ning seda veenvalt põhjendada. Eriilmeliste ülesannete kaudu saab õpilane mõelda, milliste

tegelastega on tal võimalik ennast samastada ja miks. Lisaks mõtleb õpilane teose kesksete teemade üle ja püüab leida lahendusi tekkinud probleemidele.

- **Enesemääratluspädevus.** Õpilasele antakse võimalus projektipäeva ülesannete näol leida üles enda jaoks olulised teemad ja nende üle mõtiskleda.

Teost on võimalik siduda järgmiste läbivate teemadega:

- **Kultuuriline identiteet.** „Keele ja kirjanduse kui rahvuskultuuri kandjate toel kujuneb õpilastes arusaam endast, teadmine oma juurtest, eesti keele erikujudest“ (PRÕK KK 2011).
- **Väärtused ja kõlblus.** „Ilukirjandust ning kultuuriteemalisi teabetekste lugedes ja analüüvides, nende üle arutledes ning nende põhjal kirjutades pööratakse tähelepanu õpilaste kujunemisele kõlblisteks isiksusteks, kes teavad ja tunnustavad üldinimlikke ning ühiskondlikke väärtusi. Tekstianalüüsi abil kujundatakse julgust astuda välja taunimisväärsete tegude ja hoiakute vastu.“ (PRÕK KK 2011)

Andrus Kivirähki ja tema teoseid käsitletakse 7.–9. klassi õpikutes mitmetahuliselt: Kivirähki nimetatakse nii romaani- kui ka näitekirjanikuks. Näiteks Priit Kruusi õpikus „Kahekõne 3“ tutvustatakse Kivirähki kui viljakat näidendikirjutajat. Autor pakub õpilastele lugemiseks Kivirähki näidendist „Kalevipoeg“ lühikest katkendit. Lisaks peatüki lõpus olevatele küsimustele selgitab õpiku autor Kivirähki kontekstis lahti koomika erinevad tähendused nagu sõna-, olukorra-, ja karakterikoomika. Pakutud näidend annab õpilasele võimaluse mõtestada lahti eestlus ja mõiste *eestlane*, sest katkendi lõpus on küsimus: *Millised on eestlased siinse katkendi põhjal? Kas nõustud sellega? Miks?* Õpilasel palutakse mõelda, millisest ühiskondlikust probleemist katkend räägib.

Näitekirjanikuna tutvustatakse Kivirähki ka Veronika Kivisilla, Priit Ratasessa, Jürgen Rooste õpikus „Labürint. Kirjanduse õpik 8. klassile“ (2012), kus tuuakse näiteks „Adolf Rühka lühikene elu“, mis räägib teatrist ja teatritegemisest. Samas õpikus leidub viiteid ka „Rehepabile“. Õpikus on esitatud loovülesannete leheküljed, kus on ka

raamatututvustused, mille hulgas soovitatakse lugemiseks romaani „Rehepapp ehk November“.

Rohkem esineb õpikutes siiski romaanikirjanik Kivirähki, keda käsitletakse peamiselt kas eestlusest või muistsetest põlvedest rääkides. Näiteks Priit Ratassepp, Kirsi Rannaste, Karl Martin Sinijärv käsitlevad oma õpikus „Labürint. Kirjanduse õpik 9. klassile“ (2013) Kivirähki peatükis „Muistsete inimpõlvede sosin“, kus Kivirähkile on pühendatud eraldi alapeatükk „Rahvausund Kivirähki pilgu läbi“. Õpiku autorid kirjutavad, et Kivirähk võtab tegelaste loomisel eeskujuna Eisenist ja kasutab ära muinasjuttudele omaseid võtteid, näiteks üleloomulikke olendeid ja võlusesemeid ning loob eestlase koondportree. Õpiku autorid on tekstikatkenditeks valinud teosest „Rehepapp e November“ kaks esimest peatükki ja lisaks antakse ülevaade ka rehepapi olemusest.

„Sõna vägi. 8. klassi kirjanduse õpik“ (2006) tutvustab Kivirähki peatükis „Müüt ja legend“, kus räägitakse rahvausundist ja kratilugudest, mis tänapäeva kirjandusse jõudnud. Näiteks tuuakse „Rehepapi“ kolmas peatükk. Näitekatkendi lõpus palutakse õpilastel mõelda, kuidas avaldub rehepapi tänapäeval ja palutakse Folklore kaudu uurida teisi rehepapi ning Vanapagana lugusid.

Anne Nahkur ja Maie Sock käsitlevad „Sõna lugu. 9. klassi kirjanduse õpikus“ (2003) Kivirähki peatükis „Vabas riigis sündinud sõna“, kus näitekatkendina pakutakse lugu „Ugrilane“. Küsimustega suunatakse õpilast mõtlema, kas kõik, mille autor on oma loosse pannud, vastab tõe või mitte. Õpilastel palutakse võrrelda tekstis kujutatud tubli ja tööka ugrilase kujundit alltekstiga. Sisse tuuakse iroonia ja õpilasel palutakse leida jutust iroonilise alltekstiga lauseid ning selgitada nende tegelikku mõtet.

Alli Lunteri põhikooli kirjanduskonspektide õpikus „Heraklesest „Nullpunktini“. Põhikooli kirjanduskonspektid“ (2014), antakse lühike sisukokkuvõte „Rehepapist“ ja ülevaade teose suurest menust. Alli Lunter annab tabavalt edasi teose idee: „Sügavam alltekst räägib pärisorjusaegsetest eestlastest, kelle elu kinnisideeks on varastada,

haarata, kokku kanda, rabada ja kõrgemale tõusta senisest seisundist. Antud teosest on rahva kõnepruuki läinud mõisted kratlus ja rehepaplus. Romaan annab selgete portreejoontega talupojatüübistiku läbilõike. Tegevus toimub kolmnurgas kirik, kõrts ja küla. Kaval sulgi Aida-Oskar peab isegi oma laudas merilehma, rääkimata mõisa vara riisumisest“. (Lunter 2014: 145)

Andrus Kivirähki „Rehepapp ehk November“ on tänu samanimelise filmi linastumisele õpilaste jaoks olulisele kohale tõusnud. 2017. aasta kirjanduskonkursi Kirjandusraal võitsid Tartu Tamme gümnaasiumi õpilased, kelle veebileht⁶ võrdles just Kivirähki romaani „Rehepapp ehk November“ ja filmis esitletud eestlase kuvandit. Veebileht annab ülevaate nii romaanist kui ka filmist ja tutvustab lühidalt nii stsenaaristi Rainer Sarnetit kui ka kirjanikku Andrus Kivirähki.

Kirjandusraali võitjad arvavad, et romaan oli omapärane ning naturaalse keelekasutusega, mis algul isegi kohutas, sest lugejad on harjunud, et tavaliselt teatud asju välja ei öelda. Samas leiavad lehekülje autorid, et lugemise muutis keeruliseks tegelaste rohkus, sest mõned tegelased kippusid samastuma, näiteks Aida-Oskar ja Koera Kaarel. Võitjad soovivad raamatut filmi asemel, sest romaanis domineerib kirjaniku edastatud peamõte, samal ajal kui filmis seda nii üksüheselt ei leia. Küll aga peavad veebilehe loojad filmi eriliseks just selle mustvalge visuaali poolest ja lihtsate inimeste näitlejatöö eest. Kõige ilusamaks stseeniks hindavad nad filmi lõpus Liina uppumist kaunite veealuste kaadrite ja selle taga oleva ilusa valu pärast, mis pakkus silmale kaunist vaatepilti. (Jugaste, Kukkes 2017)

Põhjalikult on võrreldud nii raamatu kui ka filmi tegelasi ja eestlase kujutamist. Välja on toodud olulisemad tegelastevahelised seosed ning sündmused. Samas tõdetakse, et romaani ja filmi ei saa võtta üksüheselt, sest need on iseseisvad. „„Rehepapis“ rõhutati eestlaste rumalust, ahnust ning mõtlematust, „Novembris“ jääb tagaplaanile pigem eestlaste igapäevaelu ning esiplaanile tõuseb Liina armastuslugu läbi muinasjutulise

⁶ <http://hingekuu.weebly.com>

maagia ehk noore neiu läbielamiste, armastuse, igatsuse ja tunnete.“ (Jugaste, Kukkes 2017)

Tartu Ülikooli teadusprojekti „Kultuur kui haridustransmedialisus ja digitaalsus kultuurilises autokommunikatsioonis“ raames loodi õpilastele ja õpetajatele kokkuvõtlik e-kursus⁷, mis aitab mõista, kuidas kirjandusteos ekraanile jõuab ja kuidas see kultuuriruumis elama hakkab. E-kursus koosneb kolmest osast: film kirjanduses, kirjandus filmis, kirjandus ja film kultuuris. Iga tükk sisaldab osa teooriast, katkendeid filmist ja romaanist ning harjutusi. Kogu kursus on mõeldud gümnaasiumiõpilastele ning „annab õpilasele võimaluse mõista filmi nii iseseisva teose kui ka kirjandusliku teksti ekraniseeringuna.“ (Kirjandus ekraanil)

2.2 „Rehepapi“ tõlgendusvõimalusi

Kivirähki romaan „Rehepapp ehk November“ keskendub eestlusele, eestlaste püsijäämisele ja räägib meie kultuuriloolisest taustast, lisades sinna müstilised olendid ning tegelased. Õpilasel on võimalus Kivirähki teost mitmeti tõlgendada, lähtudes teemast, mis on tema kui lugeja jaoks olulisim. Õpetaja roll on õpilast tõlgendamisel aidata, kuid mitte pakkuda valmis lahendusi.

Järgnevalt on Tartu Ülikoolis kirjanduse- ja kultuuriteaduste instituudis kaitstud bakalaureuse- ja magistritööde ning meedias ilmunud artiklite põhjal välja toodud kolm põhilisemat teemat, mille alusel võib Kivirähki romaani analüüsida.

„Oma“ ja „võõras“ postkoloniaalse kirjandusteooria taustal

Eesti kultuuris käsitletakse postkoloniaalse teooriat rahvuste ja kultuuride kujunemisest ennekõike 19. sajandi teisel poolel ning nõukogude võimu perioodil. (Laanes 2004)

⁷ <http://kirjandusekraanil.ee>

Kaasaegses kultuuris arutletakse, mida tähendab rahvuslik identiteet ja keda võib eestlaseks nimetada. „Postkoloniaalses teoorias on laialt levinud arusaam, et ajalookirjutus, kirjandus ja kunstid ei peegelda identiteeti, mis asub väljaspool neid diskursuseid, vaid loovad seda.“ (Laanes 2004)

Enesekolonisatsioon on protsess, mille kaudu võtab autoriteetne kiht koloniseeritavaid vabatahtlikult üle kolonisaatori väärtused, kombed, kultuurimudelid ja asub muutma oma kultuuri nende sarnaseks (Hennoste 2003: 88, 89, viidatud Kasak 2015: 15 järgi). „Rehepapp“ on „pilge ajalooliste jutustuste ja samas neis naeruvääristatud karikatuursete mimikri-eestlaste kohta. Lugeja meelelahutuseks pakub Kivirähk välja kirju valiku karaktereid, kes stereotüüpina tuntud juba ajaloolistest jutustustest, ent seekord veelgi enam karikatuursed ja kõige häbitumal moel parodiseeritud on“ (Vassel 2010: 22–23).

Koloniseeritava ja koloniseerija suhteid ei saa teineteisele vastandada ning kuigi ajalooliste romaanide autorite seisukohad on enamasti eestlaste kasuks ja sakslaste kahjuks, siis ometi tõmbab miski talupoegi sakslaste poole. Võib küsida, kas eestlasest kangelane oleks ka siis neiust sissevõetud, kui samasuguste ideaalsete omadustega tütarlaps elaks suitsuses uberikus? Võib tunduda, et orjastajat vihkav koloniseeritu ihkab siiski aadlite elust osa saada. Teoses põlatakse küll rumalat mõisarahvast, kuid ometi ollakse kõigest saksapärasest sõltuvuses. „Mõisa teenija Luise on varastanud juba kõik vana poolpimedada parunessi riided, viimase asjana viib ta talutüdrukust sõbrannale mõisaproua suririide, pidades seda mõneks peeneks kleidiks.“ (Vassel 2010: 24) Tsitaadis võib olla vihje eestlaste enesekolonisatsioonile ja sellele, kuidas me tükkaaval varastame sakslaste identiteeti ning usume, et eestlaste sahvrist varastatud mõisa kaup ei kuulu mitte sakstele, vaid kaasmaalasele. Kui ajaloolistes romaanides tekkis selliseid vastuolusid kogemata, siis Kivirähk on sihilikult orja ja orjapidaja suhte ette võtnud. (Vassel 2010: 23–24)

„Rehepapi“ algus põrandal valudes vaevlevast sulasest Jaanist on märgiline, sest orjaajast rääkivatest ajaloolistes romaanides on lugejad tihti kohanud mõisas

poosurnuks pekstud sulaseid ja lugeja eeldab, et tehtud veretöö annab aluse talurahva ülestõusuks. Appi tõttav rehepapp on teose peategelane, kelle näol on tegemist ajaloolisest romaanist pärit kangelastegelasega, kes on talupoegadele autoriteet ja terve mõistus ning kelle otsused muudavad romaani sündmuste edasist käiku. (Vassel 2010: 23)

Eestlus ja ajalugu kõverpeeglis

Sidet ajalookirjutuse ja rahvusliku identiteedi vahel on viimastel aastatel hakatud järjest enam teadvustama ning uurima ajalookäsitluse rolli rahvuse kujundamisel nii Eesti Vabariigi ajal kui ka 19. sajandil. (Laanes 2004) Kivirähkist on näha, et ajalookäsitlus on mõjutusega ega ole kunagi täiesti tõene, sest on võimatu kirja panna sündmusi nii nagu need päriselt olid. (Vassel 2010: 27). „Tema teosed teevad seda kronoloogiliselt tagasi liikudes, pöörates pea peale senise kujutluse neist aegadest“ (Gorjunova 2008: 15). Samas võib osutada, et iga tekst on potentsiaalne ajalooallikas, sest kirjutatu on alati oma aja nägu. (Kuldkepp 2016)

Romaan on kui kriitika eestlaste püüetele leida oma identiteet „ajaloolisest“ kirjandusest, lastes sel kujundada oma arusaama minevikust. Luues maailma, kus pärisorjadest talupojad varastavad kogu aeg sakslastest mõisnike tagant, vihjab autor, et sama absurdne on senises kirjanduses levinud viis kujutada mõisaperioodi Eestis (Vassel 2010: 12–13). Tihti on Kivirähki peetud rahvakirjanikuks, kes lahkab ajalooperioode ümber kirjutades eestlase olemust. (Gorjunova 2008: 18) Eestlus on „Rehepapis“ negatiivsetes toonides: peamiselt varastav ning mitte üldse töökas talupoeg, mis on võrdluseks tänapäevasele arusaamale töökast ja tublist Eesti inimesest. Kivirähk purustas oma romaaniga eestlaste rahvusromantilise ideaali, et elu maal on eetilsem kui linnas, sest tema romaani külas varastatakse, petetakse rohkem kui ükskõik millises teises suurlinna agulis. (Känd 2006)

„Rahvusliku identiteedi loomine iseseisvumisjärgses eesti kirjanduses on tegelikult palju mitmekesisem ja avatum kui ajalookirjutuses.“ (Laanes 2004) Postkoloniaalne

eesti kirjandus kajastab sulandumisega seotud mõjusid nagu identiteediprobleem, depressiivsed emotsioonid ja lõhestunud ühiskond, millest „Rehepapp“ tegeleb ühelt poolt nende probleemide valgustamisega, teisalt naerab melanhoolsete minevikuheetuste üle. (Vassel 2010: 31)

Märgiline rehepapp

Kivirähki loodud humoorikaid tegelasi võib võrrelda Bornhöhe aatekindlate karakteritega, kuid sarnasus on läbi kõverpeegli. Rehepapp esindab mõistuse häält, kes manitseb rahvast piiri pidama. (Vassel 2010) Tema näol on tegemist eesti muinasjuttude püsitegelane, kes tuleb igast olukorrast nutikusega välja. Rehepapi loomuses on vanad talupojatarkused ja praktiline meel, (Tali 2005) teda võib pidada küla tohtriks, kes põhitöö kõrvalt jagas külaelanikele head nõu. Ühtlasi said temalt tasuta ravimeid ka need, kes ei jõudnud neid ise nõia käest osta. (Känd 2006) Teoloogiliselt vaadates ei ole rehepapp jumala poeg, ingel ega sõnumitooja, vaid inimene, kes saab jagu kuradist mitte jumaliku sekkumise, vaid inimliku tarkuse, kavaluse ja nutikuse abil. (Känd 2006) Rehepappi võib käsitleda inimesena, kes on siin- ja teispoolsuse vahendaja, ravitseja ning muidu tark mees. (Tali 2005) Samas võib küsida, milles rehepapi mõistlikud nõuanded seisnevad: soovitab ta veidi tagasihoidlikumalt tegeleda varastamise ja krattide ehitamisega. See teeb rehepapist sama absurdse karikatuuri, kuid ta tundub lugejale mõistlik, sest on tegelikult asetatud veel absurdsemasse plaani. Kivirähk ei paku rahvale kummardamiseks uusi ajaloolisi kangelasi, vaid pilab meie vajadust nende iidolite järele. (Vassel 2010: 25–26)

2.3 „Rehepapi“ adaptatsioonid

2001. aastal toodi Draamateatri lavale esimest korda lavastus „Rehepapp“, kus peategelaseks polnud nimategelane, vaid hoopis hundiks, lumemeheks ja kratiks käimise temaatika. „See, et eestlane rehepappi teeb, vaatab, kuidas vähema vaevaga hakkama saab, on ainult ärimeeste hirm ja õudusunenägu,“ sõnab lavastaja Hendrik Toompere jr.

(Tali 2005) Libahundiks käimine oligi talle olulisem, sest „inimeste elu hundi või surnu silme läbi muudavad nähtavaks elukorralduse vead.“ (Tali 2005)

2013. aasta oktoobris toodi Vanemuise teatris lavale ooper „Rehepapp ehk November“, mis on samuti kirjutatud Kivirähki romaani ainetel. Helilooja Tauno Aints selgitas, et teda on alati vaimustanud Kivirähki kirjandusliku maailma ootamatused ja kujundite rohkus. Suurimaks inspiratsiooniallikaks peab ta vastuolu ooperimaailma ja „Rehepapi“- maailma vahel: näiteks loodeti lugeja jaoks ebaseeldivaid tegelasi ooperiga kuulajale lähemale tuua ning neid rohkem mõistetavaks teha. (Vanemuise välksõnum 2013)

2017. aasta jaanuaris esilinastunud fantaasiafilm „Rehepapp ehk November“ on suuresti ainekult saanud samanimelisest romaanist ja põhineb eesti mütoloogial. Filmis on kolm peamist suunda: armastus, must huumor ja maagia, mis omavahel põimuvad. Sündmused toimuvad paganlikus Eesti külas, kus lisaks krattidele, vaimudele ja libahuntidele, peab külarahvas muretsema, kuidas üle elada külm ning pime talv. Filmi peategelane noor talutüdruk Liina on lootusetult ja õnnetult armunud külapoiss Hansu. Igatsus paneb tüdruku jooksuma libahunti ja hüppama jääkülma tiiki, ta on valmis armastuse nimel isegi surema. Pragmatiliste talupoegade ette tõuseb küsimus: kas elu, mis nii suure vaevaga kätte võideldud, on üldse midagi väärt, kui selles puudub hing? (Eesti filmi andmebaas)

3 Projektõppe materjalid

Peatükis antakse õpetajale valik erinevaid materjale nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis kasutamiseks. Projektõppeülesanded on jaotatud mõttelistesse töötubadesse, millest on võimalik teha valik, arvestades klassi, õpilaste arvu ja nende huvisid. Õpilased saavad omakorda teha valiku, millisesse töötuppa nad minna soovivad, lähtudes oma soovidest ja huvidest. Ülesannete koostamisel on vähendatud õpetaja osalust ning suurendatud õpilase vastutust: õpetaja ülesandeks on kätte anda vajalikud juhised ning õpilasi vajadusel toetada, kuid õpilase roll on vastutada töö õigeaegse valmimise ja rühmas seatud eesmärkide täitmise eest. Projektõppe puhul on olulised ka tehnoloogilised vahendid ning nende eesmärgipärane kasutamine. Projektõppeülesannete koostamisel on püütud kasutada mitmekesiseid platvorme, veebilehti ning rakendusi, mis lisaks ülesandele, kuluvad ära ka õpilase igapäevaelus. Samuti annavad need võimaluse oma tööd reaalajas õpetajale näidata ning teistele esitleda. Kuna projektõppe puhul on oluline tehtud tööd ka projekti vahepeal hinnata, siis käesolevas töös toimub see vahehindamine kontrollimise etapis, mil õpilased tutvuvad nii enda kui ka teiste loodud materjaliga ja mõtlevad, kuidas üle saada tekkinud raskustest või mida teha teisiti. Iga ülesande juurde kuulub eraldi kaardike tööülesandega (Lisa 8), mille annab õpetaja koos vajalike töölehtedega.

Projektõppeülesanded on koostatud Rutiku jt (2013) tabeli eeskujul.

3.1 Ülesanded põhikoolile

3.1.1 Eriilmeline „Rehepapp“

Sihtrühm: põhikooli III aste

Eeldused: Õpilane on läbi lugenud romaani „Rehepapp ehk November“.

Vahendid: arvutiklass või tahvelarvuti, sõnaraamatud nii paberil kui ka veebis

Eesmärk: Tekitada huvi erinevate võõrkeelte vastu ja vaadata, mismoodi kujutatakse Eesti kirjaniku romaani mujal maailmas. Tunni lõpuks kujundab õpilane raamatukaane, mille võib visandada nii arvutis⁸ kui ka paberil. Tehtud tööd riputatakse koridori või klassi seinale kõigile vaatamiseks üles.

Üksinda töötamine suunab õpilast iseendale eesmärgi seadma ning oskuslikult oma aega planeerima nii, et projektülesanne saaks nõutud ajaks valmis. See kasvatab õpilase enesedistsipliini ja kohusetunnet ning paneb mõistma, et ka endale antud lubadusi peab täitma. Loominguline töö aitab õpilasel visandada oma mõtteid ja tundeid ning siduda neid loetud romaaniga.

Võõrkeelsete romaani pealkirjade eesti keelde tõlkimine võimaldab õpilasel tutvuda erinevate keelte ja nende omapäradega ning siduda neid eesti keelega. Erinevad kaanepildid annavad aimu teistest kultuuriruumidest ja eestlaste kuvandist välisriikides. Õpilane saab arutleda, kas pilt raamatu kaanel näitab eestlasi kuidagi teisiti, kui meie ise ennast näidata tahame.

Erinevatest internetiallikatest teabe otsimine kasvatab kriitikameelega õpilast, kes teeb vahet usaldusväärset ja mitteusaldusväärset allikal. Internetisõnaraamatute kasutamine aitab infotehnoloogiavahendeid eesmärgipäraselt kasutada just tõlkeülesande täitmiseks. Joonestusprogrammid ja -platvormid aitavad luua pilte ning raamatukaant ka neil, kes ennast joonistades kindlalt ei tunne või soovivad katsetada uusi võimalusi.

Projektülesande õpitulemused:

Õpilane

- kavandab oma tööd, seab endale eesmärgi ja peab kinni ajakavast;
- kasutab nii veebi- kui ka pabersõnastikke;
- põhjendab selgelt oma arvamust ja valikuid;
- analüüsib enda tööd, lähtudes püstitatud eesmärkidest;

⁸ Internetis sobib kaane visandamiseks nt <https://sketch.io/sketchpad/>

- mõistab ilukirjandustekstide osatähtsust Eesti ja maailma kultuuriloos;
- tajub keelt ja kirjandust kui rahvusliku ja iseenda identiteedi alust.

	Etapp	Ülesanne	Õpikogemus	Märkused
Planeeri	Eesmärkide paikapanemine	Õpetaja tutvustab õpilastele projektõppeülesannet ja jagab kätte töölehed (Lisa 3). Õpilane tutvub töölehega.		Vajalik tööleht.
	Töö planeerimine	Õpilane paneb enda jaoks paika ajakava ja ülesande, millest ta alustab.	Ajaplaneerimine ja iseendale eesmärkide püstitamine.	Õpilane vastab enda jaoks küsimustele <i>Milline ülesanne võtab kauem aega? Mida ma hästi oskan? Kui kaua ülesande lahendamine aega võtab?</i>
Tee	Rakendamine	I ülesanne – Õpilane otsib usaldusväärse veebi- või pabersõnaraamatu ning tõlgib pealkirja eesti keelde. Kirjutab iga kaane juurde riigi, kus romaan avaldati. II ülesanne – Õpilane valib kaanepildi, mis talle enim meeldib ja räägib teistele, miks see. Koos klassiga arutatakse, miks on kaantel just sellised pildid. III ülesanne – Õpilane visandab kas arvutis või paberil kaanepildi, mis tema arvates annab romaani põhisõnumit kõige paremini edasi.	Teabe hindamine, erinevate keeltega tutvumine, oma arvamuse avaldamine ning selle põhjendamine.	
Kontrolli ja esita	Kontrollimine	Iga õpilane vaatab oma töölehe veelkord üle ja viimistleb raamatu kaant. Vaatab, mida kaaslased on teinud.	Töö kvaliteedi hindamine.	Õpilane vastab mõttes küsimustele: <i>Kas ma olen andnud kõik, et ülesanne maksimaalselt õnnestuks? Kas minu töö vastab nõuetele? Kas olen täitnud kõik endale püstitatud eesmärgid?</i>

	Esitamine	Õpilane näitab oma kaanepilti ka teistele ning põhjendab, miks ta sellise pildi tegi. Pildid riputatakse koridori või klassi seinale.	Tagasiside andmise oskus, terviku hindamise oskus.	
	Refleksioon	Õpilane mõtiskleb, mis oli tema jaoks ülesande puhul kõige raskem ja kuidas edaspidi sellistest raskustest üle saada.	Enese- ja teiste tegevuse hindamine, oma õpikogemuse hindamine.	

Tabel 1. Projektõppeülesande Eriilmeline „Rehepapp“ kava.

3.1.2 Ajaleht ja Kivirähki romaan

Sihtrühm: põhikooli III aste või gümnaasium

Eeldused: Õpilane on läbi lugenud romaani „Rehepapp ehk November“.

Õpilane teab ajalehe ülesehitust ja oskab nimetada uudise, reportaaži, intervjuu tunnuseid;

Õpilane on tuttav Google Drive´is ühise kausta loomisega ja failide jagamisega.

Vahendid: arvutiklass või tahvelarvuti, laua peale Postimees või Eesti Päevaleht

Eesmärk: Luua Andrus Kivirähki romaanist „Rehepapp ehk November“ lähtudes ajaleht.

Ajalehe koostamise ülesanne sobib ka gümnaasiumi „Meedia ja mõjutamine“ kursusele. Rühmas töötamine ja ühise projekti nimel vaeva nägemine aitab õpilasel areneda teistega arvestavaks inimeseks, kes oskab lisaks enda arvamusele kuulata ka teisi ning koostöös jõuda parima lahenduseni. Rühmas paikapandud eesmärgid annavad õpilasele võimaluse püstitada oma eesmärgid, luua ajakava, õppida kokkulepitud tähtaegadest kinni pidamist ja arendada ajaplaneerimisoskust.

Ajalehe koostamine annab õpilasele aimu reporteri- ja toimetajatööst ning näitab praktiliselt, kuidas käib loo kirjutamine ning mil moel valmib terviklik leht. Lugude otsimine romaanist ja nende uudiseks kirjutamine paneb proovile õpilase loovuse. Õpilane võib ise valida, kas soovib kirjutada uudise, intervjuu või reportaaži, ta saab olla loominguline ja julge. Google Drive´is või Wordis faili koostamine, toimetamine ja

küljendamine õpetab õpilasele tehnoloogiliste vahendite eesmärgipärast kasutamist, et valmiks terviklik leht.

Koos lugude üle vaatamine aitab õpilasel kriitiliselt hinnata nii enda kui teiste tööd, otsida vigu ja neid parandada. Nii on võimalik meenutada varemõpitud ja siduda see praktiliste oskustega. Pidev töö tekstiga annab arusaama tervikust ja selle olulisusest lugeja jaoks. Fotode otsimine ja küljendamine õpetab austama teiste tehtud loomingut, ausat allikate kasutamist ning neile viitamist. Rühmaga oma lehte teistele näidates areneb esinemisjulgus ja suhtlemisoskus. Pärast saavad õpilased mõelda, kuidas neil läks, mis oli hästi või mis halvasti ning kuidas saab edaspidi teha nii, et rühmatöös tuleks probleeme vähem ette.

Projektülesande õpitulemused:

Õpilane

- oskab Kivirähki romaanist „Rehepapp ehk November“ leida materjali, mis vastab uudiste kriteeriumitele;
- loob rühmas romaani põhjal ajalehe, järgides klassikalise ajalehe ülesehitust;
- täidab rühmas õigeaegselt oma ülesandeid, peab kinni kokkulepetest;
- kavandab koos rühmakaaslastega projektöppeülesande eesmärgid;
- hindab nii enda kui kaaslaste tööd ja esinemist ja annab tagasisidet.

	Etapp	Ülesanne	Õpikogemus	Märkused
Planeeri	Eesmärkide paikapanemine	Õpilased jagunevad rühmadesse ning saavad õpetajalt töölehe (Lisa 6), milles pannakse paika eesmärgid, mida rühmatöös soovitakse saavutada.	Rühmatöö kogemus, eesmärkide püstitamine.	Vajalik tööleht. Töölehel on lahter <i>märkused</i> , kuhu õpilane võib kirjutada mõtteid, mis ülesannet lahendades tekkisid või küsimused, mis vajaks edasi uurimist.

	Töö planeerimine	Õpetaja kirjutab tahvlile kõik ametikohad. Õpilased määravad tööjaotuse ja rühmas pannakse paika tähtajad ning reeglid.	Isiklike eesmärkide seadmine ja sidumine rühma eesmärkidega. Ajaplaneerimise oskus.	Õpilased vastavad koos küsimustele: <i>Millised tegevused on vajalikud, et meie projekt õnnestuks? Kui kaua ülesande lahendamine aega võtab?</i>
Tee	Rakendamine	I ülesanne – Iga õpilane otsib vastavalt oma ülesandele romaanist uudisväärtuslikku materjali, kirjutab uudise, reportaaži või intervjuu, pidades meeles žanri tunnuseid. Üks õpilane loob Google Drive'i kausta ja jagab seda õpetajaga. Reporterid laevad oma lood toimetamiseks üles Drive'i kausta. II ülesanne – Kõik õpilased loevad rühmas tekstid üle. Peatoimetaja, keeleteoimetaja teevad vastavad parandused. III ülesanne – Ajaleht küljendatakse, lisatakse pildid ja fotod, viidates autoritele.	Tekstianalüüsioskus, rühmatööoskus. Aus allikate kasutamine, viitamise olulisus.	
Kontrolli ja esita	Kontrollimine	Iga rühma liige vaatab toimetatud ja küljendatud loo üle ning annab toimetajatele oma nõusoleku. Vajadusel tehakse parandusi. Ajaleht saadetakse trükki.	Kvaliteedi hindamine. Teistega arvestamine,	Rühmas vastatakse küsimustele: <i>Kas meie töö vastab nõuetele? Kas oleme endast kõik andnud? Kas saaksime midagi täiendada? Kas oleme täitnud kõik püstitatud eesmärgid?</i>
	Esitamine	Iga rühm esitleb teistele oma ajalehte ning annab tagasisidet teistele rühmadele.	Tagasiside andmise oskus. Terviku hindamise oskus	
	Refleksioon	Õpilased arutavad rühmas ja	Enese- ja teiste	

		hiljem klassis koos teiste ning õpetajaga, kuidas neil projektõppeülesanne läks, mis enim raskusi valmistas ja kuidas neid raskusi edaspidi vältida.	hindamine. Õpikogemuse hindamine	
--	--	--	----------------------------------	--

Tabel 2. Projektõppeülesande Ajaleht ja Kivirähki romaan kava.

Ametikohad:

Reporter – Otsib romaanist uudisväärtuslikke tekste, paneb need uudise, reportaaži või intervjuu vormis kirja, teab uudise, reportaaži, intervjuu tunnuseid;

Arvamustoimetaja – Kirjutab romaani põhjal vähemalt ühe arvamusartikli või arvustuse;

Pildipangajuhataja – Otsib internetist uudistele sobivaid fotosid, viidates autorile.

Peatoimetaja – Aitab reportereid, kontrollib uudise õigsust, aitab keeleteoimetajaga lehe kokku panna;

Keeleteoimetaja – Kontrollib lugude õigekeelt.

Küljendaja – Küljendab lehe, saadab trükki.

3.1.3 Mütoloogilised olendid ja e-raamatu loomine

Sihtrühm: põhikooli III aste

Eeldused: Õpilane on läbi lugenud romaani „Rehepapp ehk November“;

Õpilane on varem tutvunud Google Drive´iga;

Õpilane oskab luua Google Drive´is kausta ja seda jagada;

Vahendid: arvutiklass või tahvelarvuti

Eesmärk: Romaanist „Rehepapp ehk November“ leida üks mütoloogiline tegelane, kelle kohta otsida materjali lisaks romaanile ka Eiseni „Uuemast mütoloogiast” ning internetist folklore.ee Rehepapi andmebaasist ja luua leitud andmete põhjal peatükk e-raamatusse.

Põhikooli kolmandas astmes loeb, kuulab ja kirjutab õpilane mõtestatult eriliigilisi tekste ning esitab teavet erinevatel viisidel, kasutades meedias ja internetis leiduvaid

allikaid, mida suudab kriitiliselt hinnata. (PRÕK 2011) Rühmas töötamine ja ühiste eesmärkide paikapanemine võimaldab õpilasel õppida teistega arvestama, leida ühiseid seisukohti, samal ajal arendab julgust oma arvamust avaldada. Rühmas seatud ühised eesmärgid võimaldavad õpilasel ka isiklikke eesmärke püstitada, arendab ajaplaneerimise oskust ja kokkulepetest kinni pidamist.

Projektõppeülesandes arvutiga või tahvelarvutiga e-raamatut koostades meenutatakse ühisdokumendi koostamist, jagamist ja esitlemist ning eesmärgipäraselt tehnoloogiliste vahendite kasutamist. Erinevate allikatega töötamine toetab kriitilist mõtlemist, mille vältel õpilane hindab, kas leitud teave on tema ülesande jaoks vajalik. Õpilane õpib eristama fakti arvamusest ning ilukirjandust teaduslikust tekstist. Tutvumine folklore.ee materjalidega võimaldab õpilasel arutleda ja mõelda, miks on oluline rahvaluuleainelisi materjale koguda ning ära kasutada ja kas ka tema perekonnas on jutte, mis võiksid andmebaasi kuuluda. Õpilane loob sarnasusi andmebaasis esitletud teabe ja romaani vahel, ning mõistab, et neil on oluline roll meie kultuuriloos, sest tegemist on eesti rahvalugude ja pärimusega. Õpilane saab meenutada, milliseid lugusid tema peres on räägitud ja kus ta on rahvapärimusega kokku puutunud. Kõiki leitud allikaid saab ka edasises õppetöös ära kasutada ning arutada, mille järgi saab aru, kas tegemist on usaldusväärse teabega või mitte.

Ühiselt tekstiga töötamine julgustab õpilasi oma arvamust avaldama, samas ka teistega arvestama ja teisi arvamusi austama. Teksti muutmisel kujuneb arusaam tekstist kui tervikust, mida lugejale soovitakse pakkuda. Koos hinnatakse tehtud töö kvaliteeti ja parandatakse tekkinud vead.

Rühmaga tööd esitledes areneb õpilase suhtlemis- ja argumenteerimisoskus ning julgus teistele tehtut näidata. Ühiselt raamatut vaadates saavad õpilased nii ennast kui teisi kriitiliselt hinnata ja mõelda, kas kõik eesmärgid, mis püstitati, ka tegelikult saavutati. See võimaldab õpilastel hinnata, mis läks rühmatöös hästi ning mida järgmises rühmatöös peaks teisiti tegema.

Projektülesande õpitulemused:

Õpilane

- kavandab koos rühmakaaslastega projektõppeülesande;
- oskab Kivirähki „Rehepapp ehk November“ ja Eiseni „Uuema mütoloogia“ tekstide põhjal iseloomustada mütoloogilisi olendeid, viidates autoritele;
- loob rühmas Google'i slaidide abil e-raamatu;
- kogub internetist materjali, hindab seda kriitiliselt ja viitab allikale;
- esitleb oma tööd selgelt;
- täidab rühmas õigeaegselt oma ülesandeid, peab kinni kokkulepetest; ja täidab rühmas seatud eesmärgid ja reegleid;
- hindab nii enda kui kaaslaste tööd ja esinemist ja annab tagasisidet.

Enne projektülesande alustamist, meenutatakse koos õpetajaga, millised mütoloogilised olendid romaanis olid ja pannakse paika, millise olendi iga rühm saab (Lisa 1).

	Etapp	Ülesanne	Õpikogemus	Märkused
Planeeri	Eesmärkide paika panemine	Õpilased jagunevad rühmadesse ning saavad õpetajalt töölehe (Lisa 6), milles pannakse paika eesmärgid, mida rühmatöös soovitakse saavutada.	Rühmatöö kogemus Eesmärkide püstitamine.	Vajalik tööleht. Töölehel on lahter <i>märkmed</i> , kuhu õpilane võib kirjutada allikad, mida ta kasutas; mõtted, mis ülesannet lahendades tekkisid või küsimused, mis vajaksid edasi uurimist.
	Töö planeerimine	Õpilased määravad tööjaotuse. Rühmas pannakse paika tähtjad ja reeglid.	Isiklike eesmärkide sidumine rühma eesmärkidega. Ajaplaneerimise oskus.	Õpilased vastavad koos küsimustele: <i>Millised tegevused on vajalikud, et meie projekt õnnestuks? Kui kaua ülesande lahendamine aega võtab?</i>
Tee	Rakendamine	I ülesanne – Iga liige kogub tegelase kohta oma materjali, paneb selle Google Drive'i dokumenti kirja, viidates allikale. Üks õpilane koostab kausta, kuhu kõik oma materjale jagavad, link saadetakse õpetajale. II ülesanne – Kõik rühma liikmed panevad saadud materjali ühisesse dokumenti, toimetavad teksti, otsivad või joonistavad pilte, kontrollivad viiteid. III ülesanne – Toimetatud tekst pannakse ühisesse e-raamatu dokumenti. Peatükk illustreeritakse.	Tutvumine eriliigiliste tekstidega. Allikakriitiline mõtlemine. Tehnoloogiliste vahendite eesmärgipärane kasutamine. Viitamine, arusaam ausast allikate kasutamisest.	Vajalik vähemalt üks romaan rühma peale.

Kontrolli ja esita	Kontrollimine	Iga rühma liige vaatab kirjutatud peatüki üle, otsib vigu, vajadusel parandab need. Uurib, mida teised rühmad on teinud.	Teistega arvestamine, sotsiaalsed oskused. Kvaliteedi hindamine.	Rühmas vastatakse küsimustele: <i>Kas meie töö vastab nõuetele? Kas oleme endast kõik andnud? Kas saaksime midagi täiendada? Kas oleme täitnud kõik püstitatud eesmärgid?</i>
	Esitamine	Rühm esitleb teistele oma peatükki ning vastab tekkinud küsimustele. Annab tagasisidet teistele rühmadele.	Tagasiside andmise oskus. Terviku hindamise oskus.	
	Refleksioon	Õpilased arutavad rühmas ja hiljem klassis koos teistega, kuidas neil läks ning millised etapid neile enim raskusi valmistasid. Arutavad, kuidas saaks probleeme edaspidi vältida. Vaadatakse koos klassiga e-raamatut tervikuna.	Enese- ja teiste hindamine. Õpikogemuse hindamine.	

Tabel 3. Projektõppeülesande Mütoloogilised olendid ja e-raamatu loomine kava.

Küsimused, millele õpilased peavad rakendamise etapis vastama:

- Milline tegelane oli? Kuidas teda on erinevates allikates kujutatud? Iseloomusta tegelast: millised olid temale omased jooned, kuidas ta välja nägi?
- Millised uskumused temaga kaasas käivad? Milliseid lugusid oled ise kuulnud?
- Kuidas inimesed temasse suhtusid? Milles see väljendus?
- Kuidas tema vastu võidelda sai?

Olendid (aluseks „Rehepapp“):

- nõid;
- vanapagan, kurat;

- merilehm;
- külmataat;
- kollid;
- tondid;
- surnud;
- kratid;
- haigused: katk, halltõbi;
- libahunt.

3.2 Ülesanded gümnaasiumile

3.2.1 Lugemiskogemuse teooria, „Rehepapp“ ja filmiarvustused

Sihtrühm: gümnaasium

Eeldused: Õpilane on läbi lugenud romaani „Rehepapp ehk November“

Õpilane loeb teksti inglise keeles

Vahendid: Õpilasel on olemas romaan „Rehepapp ehk November“.

Seppel, Aarne 2017. «November»: vänge, naturalistlik, pöörane, eesti*. – Postimees 2. veebruar 2017.

Balling, Gitte 2016. What Is a Reading Experience? The Development of a Theoretical and Empirical Understanding. – Plotting the reading experience. Wilfrid Laurier University Press.

Diandra Reviews it All. 25. aprill 2017. Film Review: Rainer Sarnet Creeps The Crowd In „November“. <http://diandrareviewsitall.com/film-review-rainer-sarnet-creeps-the-crowd-in-november/> Vaadatud 27. aprill 2017.

Eesmärk: Tutvuda lugemiskogemuse teoriaga, siduda see nii Andrus Kivirähki romaaniga „Rehepapp ehk November“ kui ka Aarne Seppeli filmiarvustusega.

Üksinda töötamine suunab õpilast iseendale eesmärke seadma ning oskuslikult oma aega planeerima nii, et projektülesanne saaks nõutud ajaks valmis. See kasvatab õpilase enesedistsipliini ja kohusetunnet ning paneb mõistma, et ka iseendale antud lubadusi peab täitma. Tutvumine uue kirjandusteooriaga õpetab õpilast tekste uut moodi nägema ning tegema vahet heal ja hästi kirjutatud tekstil. Õpilane saab teooria abil mõelda, milliseid häid ja hästi kirjutatud tekste ta on lugenud ning kuidas uut teooriat varasemate teadmistega siduda. Nii arvustus kui ka ilukirjanduslik materjal annavad õpilasele võrdlusmomendi ning ta saab ise otsustada, kumba ta hindab heaks ja kumba hästi kirjutatuks.

Klassis peetavate arutelude käigus saab õpilane uusi ideid ja vaatenurki ning võimaluse teistega oma mõtteid jagada. Samuti areneb argumenteerimisoskus ning suutlikkus kaaslaste arvamusi kuulata ja neid austada isegi siis, kui need ei kattu tema omaga. Projektõppeülesande lõpus saab iga õpilane tagasi vaadata oma püstitatud eesmärkidele ja otsustada, kas ta täitis kõik endale seatud eesmärgid ning mida saaks teha teisiti. See arendab õpilase oskust oma õpikogemust hinnata.

Projektõppeülesande õpitulemused:

Õpilane

- oskab nimetada hea teksti ja hästi kirjutatud teksti tunnuseid;
- oskab seletada mõisteid *lugemiselamus* ja *esthetika*;
- püstitab endale eesmärke ja paneb paika ajakava;
- osaleb aktiivselt aruteludes, avaldab arvamust ja arvestab teistega.

Kontrolli ja esita	Kontrollimine	<p>I arutelu klassis – Õpilased arutavad, milliseid tekstijooni nad arvustusest leidsid, kuidas saab kellegi arvamus mõjutada meie arusaama heast või halvast kirjandusest.</p> <p>II arutelu klassis – Kui kõrvuti panna meedias ilmunud tekst ja ilukirjanduslik tekst, siis kumb neist pakub rohkem elamusi ning kumba hindavad õpilased paremaks. Miks?</p>	Teistega arvestamine, sotsiaalsed oskused. Kvaliteedi hindamine.	Õpilane vastab lisaks arutelule ka küsimustele: <i>Kas olen endast kõik andnud? Kas olen täitnud kõik püstitatud eesmärgid?</i>
	Refleksioon	Õpilane hindab oma õpikogemust ning mõtiskleb, kas ta täitis kõik eesmärgid, mis talle raskusi valmistasid ja kas ta peaks järgmistes seda laadi ülesannetes teisiti tegema.	Enese- ja teiste hindamine, õpikogemuse hindamine.	

Tabel 4. Projektõppeülesande *Lugemiskogemuse teooria*, „Rehepapp“ ja filmiarvustused kava.

3.2.2 Kriitilise lugemisoskuse arendamine Kivirähki romaani kaudu

3.2.2.1 Ülesande I variant

Sihtrühm: gümnaasium

Eeldused: Õpilane on läbi lugenud romaani „Rehepapp ehk November“

Õpilane on vaadanud filmi „November“

Vahendid: Õpilasel on olemas romaan „Rehepapp ehk November“

Koppel, Anari 2017. Tüdruk, kes ihkab revolutsiooni keskele. Intervjuu Rea Lestaga. – Müürileht 17. veebruar 2017. <https://www.muurileht.ee/tudruk-kes-ihkab-revolutsiooni-keskele-intervjuu-rea-lestaga/> Vaadatud 29. aprill 2017.

Koort, Kaspar 2017. Enn Lillemets: meis kõigis on kröömike Ärnit või Imbit. – Tartu Postimees 24. veebruar 2017. <http://tartu.postimees.ee/4024121/enn-lillemets-meis-koigis-on-kroomike-arnit-voi-imbit> Vaadatud 29. aprill 2017.

Valme, Valner 2017. Arvo Kukumägi: ma teen siiamaani seda, mida ma ise tahan. – ERR. <http://kultuur.err.ee/315500/arvo-kukumagi-ma-teen-siiamaani-seda-mis-ma-ise-tahan> Vaadatud 29. aprill 2017. Teksti juurde on lisatud video, mida saab soovi korral ka analüüsida.

Sepa Tom (Õuna Endel) Radaris 2017.

<https://www.youtube.com/watch?v=vh1rdROAgQk> Vaadatud 29. jaanuar 2017.

Eesmärk: Tutvuda kriitilise lugemisoskuse teooriaga ning siduda see Andrus Kivirähki romaani, Rainer Sarneti filmi ja meedias avaldatud lugudega.

Üksinda töötamine suunab õpilast iseendale eesmäärke seadma ning oskuslikult oma aega planeerima nii, et projektülesanne saaks nõutud ajaks valmis. See kasvatab õpilase enesedistsipliini ja kohusetunnet ning paneb mõistma, et ka iseendale antud lubadusi peab täitma. Tutvumine uue kirjandusteooriaga aitab õpilasel mõtiskleda, milline roll on lugejal ja milline kirjanikul. Õpilane saab arutleda, kas kirjanik peab olema usaldusväärne inimene selleks, et lugeja teda usuks, või on kogu tõlgendamisprotsess ainult lugeja enda teha. Eriliigilised tekstid ja sidumine filmi ning romaaniga annavad võimaluse tutvuda näitleja eluga ning võrrelda, mil moel erineb ühe näitleja kujutamine meedias ja tema tegelaskuju kujutamine nii filmis, romaanis kui ka meedias.

Klassis peetavate arutelude käigus saab õpilane kaaslastega mõtteid vahetada. Areneb argumenteerimis- ja esinemisoskus ning julgus teistele oma ideid tutvustada. Projektülesande lõpus saab iga õpilane tagasi vaadata oma eesmärkidele ja otsustada, kas ta täitis kõik endale seatud eesmärgid ning kas saaks ta teha teisiti. See arendab õpilase oskust oma õpikogemust hinnata.

Projektõppeülesande õpitulemused:

Õpilane

- oskab seletada, mis on kriitiline lugemisoskus (*critical reading*);
- loeb meedia- ja ilukirjandusteksti, analüüsides seda kriitilise lugemisoskuse põhjal;
- püstitab endale eesmärgid ja paneb paika ajakava;
- osaleb aktiivselt aruteludes, avaldab arvamust ja arvestab teistega.

	Etapp	Ülesanne	Õpikogemus	Märkused
Planeeri	Eesmärkide paika-panemine	Õpilane saab teooria tutvustuse (Lisa 5) ja meediatekstidega käsilehe. Õpilane püstitab oma eesmärgid: mida ta soovib projektõppeülesande käigus õppida?	Iseseisva töö kogemus. Eesmärkide püstitamine.	Vajalikud töölehed. Õpilane vastab iseseisvalt küsimusele: <i>Mida projektõppeülesanne mulle pakub? Kuidas saan saadud teadmisi ära kasutada? Miks see ülesanne võiks mulle kasulik olla?</i>
	Töö planeerimine	Õpilane paneb enda jaoks paika ajakava: kui kaua mingi osaga tegelemiseks võiks aega minna? Millised ülesanded teeb ta esimesena?	Isiklike eesmärkide püstitamine. Ajaplaneerimise oskus.	Õpilane vastab küsimustele: <i>Millised tegevused on vajalikud, et projekt õnnestuks? Kui kaua ülesande lahendamise aega võtab?</i>

Tee	Rakendamine	<p>I ülesanne – Õpilane tutvub tekstidega, loeb need läbi. Teeb enda jaoks nii käsi- kui ka töölehtedele vajalikke märkmeid. Vastab käsilehel olevatele küsimustele ning kasutab vastuseid hiljem arutelus.</p> <p>II ülesanne – Õpilane valib ühe tegelase, kelle kohta kirjutatu talle enim meeldis ning otsib romaanist katkendi, kus on tegelast kirjeldatud või mis õpilase arvates iseloomustab tegelast kõige paremini.</p> <p>III ülesanne – Paneb paberile kirja, kuidas on kujutatud tegelast romaanis ja kuidas pärisinimest meedias. Kuidas need kaks teineteisest erinevad ja mille poolest? Miks on oluline eristada näitlejat ja tema tegelaskuju?</p>	<p>Allikakriitiline mõtlemine.</p> <p>Teooria sidumine praktikaga.</p>	<p>Käsileht, meediatekstitid.</p> <p>Katkend romaanist.</p>
Kontrolli ja esita	Kontrollimine	<p>I arutelu klassis – Õpilased arutavad, milliseid tekstijooni nad nii meedia- kui ka ilukirjandustekstides leidsid. Mida kriitiline lugemine nende jaoks nüüd tähendab ja kuidas on lugeda nii, et emotsioonid ja tunded jäetakse lugemisprotsessist välja? Kas seda on raskem rakendada uudise või romaani peal, miks õpilased nii arvavad. Kuidas erineb meediateksti tõlgendamine ilukirjandusliku teksti tõlgendamisest?</p> <p>II arutelu klassis – Miks on oluline teha vahet näitlejal ja tema tegelaskujul? Miks on nii, et mõnikord aetakse näitleja ja tema tegelaskuju segamini?</p>	<p>Teistega arvestamine, sotsiaalsed oskused. Kvaliteedi hindamine.</p>	<p>Õpilane vastab lisaks arutelule ka küsimustele: <i>Kas olen endast kõik andnud? Kas olen täitnud kõik püstitatud eesmärgid?</i></p>

	Refleksioon	Õpilane hindab oma õpikogemust ning mõtiskleb, kas ta täitis kõik eesmärgid, mis talle raskusi valmistas ja kas ta saaks järgmistes seda laadi ülesannetes midagi teisiti teha.	Enese- ja teiste hindamine, õpikogemuse hindamine.	
--	-------------	---	--	--

Tabel 5. Projektõppeülesande *Kriitilise lugemisoskuse arendamine Kivirähki romaani kaudu kava.*

3.2.2.2 Ülesande II variant

Sihtrühm: gümnaasium

Eeldused: Õpilane on läbi lugenud romaani „Rehepapp ehk November“

Teab arvustuse tunnuseid, oskab neid nimetada.

Vahendid: Õpilasel on kaasas romaan.

Seppel, Aarne 2017. «November»: vänge, naturalistlik, pöörane, eesti*. – Postimees 2. veebruar 2017.

Eesmärk: Kirjutada arvustus, milles toetutakse kriitilise lugemisoskuse teooria põhiküsimustele ja seotakse see Andrus Kivirähki romaaniga.

Arvustuse kirjutamine lugemiskaartide⁹ põhjal arendab õpilase argumenteerimisoskust ja võimaldab tal teosesse süvitsi minna ning panna kirja mõtted, mis temal romaani lugedes tekkisid.

Projektõppeülesande õpitulemused:

Õpilane

- oskab seletada, mis on kriitiline lugemisoskus;
- loeb meedia- ja ilukirjandusteksti, analüüsides seda kriitilise lugemisoskuse põhjal;
- kirjutab kriitilise lugemisoskuse teooria põhjal arvustuse;
- püstitab endale eesmärgid ja paneb paika ajakava;

⁹ Lugemiskaardi idee pärineb leheküljelt Teachers pay Teachers ning on selle ülesande tarbeks mugandatud. <https://www.teacherspayteachers.com/Product/Depth-and-Complexity-Critical-Thinking-Task-Cards-for-Literature-668289>

- osaleb aktiivselt aruteludes, avaldab arvamust ja arvestab teiste arvamusega.

	Etapp	Ülesanne	Õpikogemus	Märkused
Planeeri	Eesmärkide paikapanemine	Õpilane saab käsilehe teooria tutvustuse (Lisa 5), arvustuse näite ja lugemiskaartidega (Lisa 7). Õpilane püstitab oma eesmärgid: mida ta soovib projektülesandest õppida?	Iseseisva töö kogemus. Eesmärkide püstitamine.	Vajalikud töölehed, lugemiskaardid. Õpilane vastab iseseisvalt küsimusele: <i>Mida projektõppeülesanne mulle pakub? Kuidas saan saadud teadmisi ära kasutada? Miks see ülesanne võiks mulle kasulik olla?</i>
	Töö planeerimine	Õpilane paneb enda jaoks paika ajakava: kui kaua mingi osaga tegelemiseks võiks aega minna? Millised ülesanded teeb ta esimesena?	Isiklike eesmärkide püstitamine. Ajaplaneerimise oskus.	Õpilane vastab küsimustele: <i>Millised tegevused on vajalikud, et projekt õnnestuks? Kui kaua ülesande lahendamine aega võtab?</i>
Tee	Rakendamine	I ülesanne – Õpilane tutvub tekstidega, loeb need läbi. Teeb käsilehele vajalikke märkmeid, vastab küsimustele ja kasutab neid hiljem arutelus. II ülesanne – Õpilane saab lugemiskaardid ning toetub arvustuse kirjutamisel seal esitatud küsimustele, mille seob oma mõtete ja argumentidega. Õpilane paneb paika esialgse arvustuse mustandi, mida viimistleb, toimetab, parandab. III ülesanne – Õpilane kirjutab arvustuse valmis, tutvub teiste tekstidega.	Teooria sidumine praktikaga.	Käsileht, lugemiskaardid, romaan.

Kontrolli ja esita	Kontrollimine	<p>Arutelu klassis – Õpilased arutavad, mida kriitiline lugemisoskus nende jaoks tähendab ja kuidas tuleb arvustuse kirjutamine siis välja, kui ees on kindlad pidepunktid ja märksõnad.</p> <p>Õpilane toimetab oma arvustust, parandab ning esitleb teistele ja annab tagasisidet.</p> <p>Õpilased valivad kolm parimat tööd, mille saadavad vabalt valitud maakonnalehte.</p>	Teistega arvestamine, sotsiaalsed oskused. Kvaliteedi hindamine.	Õpilane vastab lisaks arutelule ka küsimustele: <i>Kas olen endast kõik andnud? Kas olen täitnud kõik püstitatud eesmärgid?</i>
	Refleksioon	Õpilane hindab oma õpikogemust ning mõtiskleb, kas ta täitis kõik eesmärgid, mis talle raskusi valmistas ja kas ta peaks järgmistes seda laadi ülesannetes teisiti tegema.	Enese- ja teiste hindamine, õpikogemuse hindamine.	

Tabel 6. Projektõppeülesande *Kriitilise lugemisoskuse arendamine Kivirähki romaani kaudu kava.*

3.2.3 Eestlus tänapäeval ja Kivirähki romaanis

Sihtrühm: gümnaasium

Eeldused: Õpilane on läbi lugenud Kivirähki romaani „Rehepapp ehk November“ (ja vaadanud filmi „November“);

Õpilane oskab luua Google Drive'i kausta ja seda jagada.

Vahendid: Õpetajate Lehes ilmunud koolijuhtide välimääraja (Savi 2017)

<http://opleht.ee/2017/04/koolijuhtide-valimaaraja/>

Arvutiklassi kasutamise võimalus või tahvelarvutid.

Eesmärk: Luua romaani või filmi põhjal eestlase välimääraja ning mõelda, millised Kivirähki tegelastest elavad tänapäeva Eestis. Välimäärajat luues on oluline tabada romaani autorile iseloomulikku sarkasmi ja enesekriitikat.

Rühmas töötamine ja ühiste eesmärkide paikapanemine võimaldab õpilasel õppida teistega arvestama, leida ühiseid seisukohti, arendades julgust oma arvamust avaldada. Rühmas seatud ühised eesmärgid võimaldavad õpilasel ka isiklike eesmäärke püstitada, areneb ajaplaneerimise kokkulepetest kinni pidamise oskus.

Projektõppeülesandes arvuti või tahvelarvutiga välimäärajat luues meenutatakse teose tegelasi, seotakse neid oma arusaamaga tänapäeva eestlasest ja meie ühiskonna valupunktidest. Areneb õpilase kriitiline mõtlemine ja oskus ühiskonna probleeme hinnata, samal ajal neile potentsiaalseid lahendusi pakkudes.

Ühiselt tekstiga töötamine julgustab õpilasi oma arvamust avaldama, samas ka teistega arvestama ja teisi arvamusi austama. Teksti muutmisel kujuneb arusaam tekstist kui tervikust, mida lugejale soovitakse pakkuda. Koos hinnatakse tehtud töö kvaliteeti ja parandatakse tekkinud vead.

Rühmaga tööd esitledes areneb õpilase suhtlemis- ja argumenteerimisoskus ning julgus teistele oma tehtud tööd näidata. Ühiselt raamatut vaadates saavad õpilased nii ennast kui teisi kriitiliselt hinnata ja mõelda, kas kõik eesmärgid, mis püstitati, ka tegelikult saavutati. Õpilane hindab, mis läks rühmatöös hästi ja mida oleks saanud paremini teha.

Projektõppeülesande lõpus arutlemine, kas Kivirähki romaan on aus ja ühiskonnakriitiline või lihtsalt naljakas, pakub õpilasele mõtlemisainet ning võrdlusmomenti: kas see, kuidas tema romaani nägi on sarnane sellega, mida rühma- või klassikaaslased märkasid? Millest võib järeldada, kas Kivirähk on ühiskonnakriitiline või pakub lõbusat lugemist? Mõtisklemine, kas romaan ja selle tegelased on aktuaalsed ka 17 aasta pärast, võimaldab peatuda tüvitekstide teemal ja arutada, mis on tüvitekst, kuidas muutub üks romaan tüvitekstiks ning miks on „Rehepapp“ tüvitekstiks muutunud.

Projektülesande õpitulemused:

Õpilane

- oskab Kivirähki romaani „Rehepapp ehk November“ või filmi „November“ põhjal iseloomustada tegelaste olemust, arusaamu, väärtushinnanguid ja siduda neid tänapäeva eestlasega;
- kavandab koos rühmakaaslastega projektõppeülesande;
- hindab nii enda kui kaaslaste tööd ja esinemist ning annab tagasisidet;
- esitleb oma tööd klassikaaslastele;
- täidab rühmas oma ülesandeid, peab kinni kokkulepetest ja järgib reegleid;
- mõtiskleb tänapäeva ühiskonna probleemide üle ja võrdleb neid 17 aasta taguse ajaga.

	Etapp	Ülesanne	Õpikogemus	Märkused
Planeeri	Eesmärkide paikapanemine	Õpilased jagunevad rühmadesse ning saavad õpetajalt töölehe ülesande püstitusega (Lisa 6) ja välimääraja näite. Rühmas pannakse paika eesmärgid, mida rühmatöös soovitakse saavutada.	Rühmatöö kogemus. Eesmärkide püstitamine.	Vajalik tööleht. Töölehel on lahter <i>märkused</i> , kuhu õpilane võib kirjutada mõtteid, mis ülesannet lahendades tekkisid, või küsimused, mida sooviks edasi uurida.
	Töö planeerimine	Rühmas jagatakse ülesanded liikmete vahel ära, pannakse paika tähtajad ja reeglid.	Isiklike eesmärkide sidumine rühma eesmärkidega. Ajaplaneerimise oskus.	Õpilased vastavad koos küsimustele: <i>Millised tegevused on vajalikud, et meie projekt õnnestuks? Kui kaua ülesande lahendamine aega võtab?</i>

Tee	Rakendamine	<p>I ülesanne – Luuakse Google Drive'i kaust, kuhu pannakse materjal. Link saadetakse õpetajale. Üheskoos pannakse kirja peamised romaani tegelased, kelle kohta hakatakse tegema mõttekaarte.</p> <p>II ülesanne – Tegelaste iseloom seotakse tänapäeva inimesega, vastates küsimustele: <i>Milline on tänapäeva eestlane? Kas või kuidas seostub ta Kivirähki tegelastega? Millised on tegelaste ja tänapäeva eestlaste ühised jooned? Millest seda järelname?</i></p> <p>III ülesanne – Materjal pannakse kokku, otsitakse pildid, koostatakse välimäärja.</p>	<p>Allikakriitiline mõtlemine.</p> <p>Tehnoloogiliste vahendite eesmärgipärane kasutamine.</p> <p>Viitamine, arusaam ausast allikate kasutamisest.</p>	Vajalik vähemalt üks romaan rühma peale.
	Kontrollimine	Rühm hindab lõpptulemust, otsib vigu, parandab need. Uuritakse, kuidas teised rühmad ülesande lahendasid.	Teistega arvestamine, sotsiaalsed oskused. Kvaliteedi hindamine.	Rühmas vastatakse küsimustele: <i>Kas meie töö vastab nõuetele? Kas oleme endast kõik andnud? Kas saaksime midagi täiendada? Kas oleme täitnud kõik püstitatud eesmärgid?</i>
Esita ja kontrolli	Esitamine	<p>Õpilased näitavad tehtud tööd teistele ja annavad tagasisidet ka kaaslaste tööle.</p> <p>Pärast esitlemist toimub klassis ühine arutelu kas Kivirähk on ühiskonnakriitiline ja aus või teeb pigem nalja? Kas aastal 2000 ilmunud teos on ka 17 aastat hiljem usutav? Miks?</p>	Tagasiside andmise oskus. Terviku hindamise oskus.	Arutelu aitab õpilasel mõista, milliseid ühiskonna valupunkte Kivirähk oma romaanis näeb ja kuidas ta üritab lugeja tähelepanu neile juhtida. Mõiste <i>tüvitekst</i> tänapäeva kirjanduses ja kultuuris.

	Refleksioon	Õpilased arutavad rühmas ja hiljem klassis koos teistega, kuidas neil läks ja millises etapis raskusi ette tuli. Arutavad, kuidas saaks probleeme edaspidi vältida.	Enese- ja teiste hindamine. Õpikogemuse hindamine.	
--	-------------	---	---	--

Tabel 7. Projektõppeülesande *Eestlus tänapäeval ja Kivirähki* romaanis kava.

3.3 Ekspertide tagasiside projektõppeülesannetele

Töös esitatud projektõppeülesanded saadeti kolmele põhikooliõpetajale ja neljale gümnaasiumiõpetajale tagasisidestamiseks. Ekspertidel paluti hinnata:

- projektõppeülesande jõukohasust;
- kas tegevused toetavad eesmärgi saavutamist ja kui kaua võiks projektõppeülesanne aega võtta;
- õpetajatele ja õpilastele antavate juhiste sõnastust.

Mütoloogilised olendid ja e-raamatu loomine

Õpetajad tõid välja, et idee on üldjoontes hea ning õpilastele jõukohane, kuid tundub, et üks tund jääb projektõppeülesande lahendamiseks väheks. Üks õpetaja leidis, et ülesanne on vähestele 7. klassi õpilastele jõukohane, kuid sobib 8.–9. klassi õpilastele. Üks ekspert leidis, et alguse võiks teha küll tunnis ja jätta ülejäänud kodus lõpetada, kuid eraldi teha tund, kus tehtud töid esitletakse. Samas tunnistas teine, et 8. klassil võiks sellise ülesande tegemiseks kuluda kaks koolitundi ja üks esitlustund. Juhiseid soovitas õpetaja konkretiseerida ja märkida, millised peaksid olema tulemused: kas ainult kokkuvõtte uuritust või teabe ja ilukirjandusliku teksti võrdlus.

Üks ekspertidest soovitas projektülesannet läbiviival õpetajal võtta üks olend ja valmis teha eeskujulehekülge, mida saaks õpilastele mudelina demonstreerida. Ta märkis, et viitamise kohta võiks olemas olla näidisinfor, sest kõik õpilased korrektselt viidata ei oska. Selleks, et töö lõbusam oleks, leidis üks õpetajatest, et tema paluks õpilastel joonistada olendi portree või üldplaan ning hiljem oleks see võimalik sisse skaneerida ja tööle lisada.

Ajaleht ja Kivirähki romaan

Ekspert tõi välja, et projektõppeülesanne võiks jõukohane olla gümnaasiumiastmele, ent 9. klassi puhul peab kontrollima, et kõik kasutatavad mõisted oleksid teada. Õpetaja leidis, et kui õpilased valivad enda seast välja tugevad toimetajad ja ajalehe kokkupanijad, siis ülesanne võiks edukalt õnnestuda, olgugi et õpetaja peab pidevalt jälgima, et kõik on tööülesandest aru saanud ja tööd teeksid.

Tagasisidestaja tõi välja, et kuna põhikoolis on eesti keele ja kirjanduse tunde vähe, võib sellise ülesande peale kuluda vähemalt kaks nädalat, et valmiks korralik ajaleht. Nõrgema klassi puhul võib aega isegi rohkem kuluda. Tööülesannete sõnastust hindas tagasisidestaja arusaadavaks, kuid märkis, et õpetaja peab ise otsustama, kas ta soovib mõiste selgitused või näidislehed eraldi juurde printida. Õpetaja märkis, et enne projektõppeülesande algust peab õpetaja kindlasti selgitama kõiki meediaga seotud mõisteid ja arvestama ajaliselt paarikümneminutilise lisakuluga.

Eriilmeline „Rehepapp“

Projektõppeülesannet hinnanud õpetaja pidas seda põhikooli III astme jaoks jõukohaseks. Samas tõi ta välja, et on palju õpilasi, kes ei ole arvutigraafikaga kujundamisel piisavalt osavad ning selles vanuses õpilased ei huvitu ka joonistamisest. Õpetaja ütles, et ta ei usu, et ülesanne päris tegemata jääks, kuna see ei keskendu ainult kaane kujundamisele.

Õpetaja märkas, et projektõppeülesande püstituses puudus ajakava ning see tekitas temas küsimusi, kas õpilased peavadki selle ise reguleerima. Tagasisidestaja põhjendas, et põhikooli õpilane vajab õpetajapoolset kindlat ajakava. Tema hinnangul võiks projektõppeülesanne aega võtta kuni kuus akadeemilist tundi, väiksema klassi puhul neli kuni viis akadeemilist tundi, eeldusel, et raamatukaant saab joonistada ka kodus.

Tööjuhised olid õpetajale selged ning ta kiitis lühikest töölehe juhendit, sest mida lühem ja konkreetsem on töökäsk, seda selgem on see õpilasele. Õpetaja sõnul on muud juhendid nagu aja planeerimise, kaane kujundamise, esinemise ja reflekteerimise kohta vajalikud õpetajale ning neid annab ta edasi suuliselt. Positiivse joonena tõi tagasisidestaja välja tõsiasi, et tõlkimise ülesanne annab võimaluse arutleda algustäheortograafia üle, sest pealkirjad raamatu kaanel vormistatakse ühtmoodi, tekstisisest tuleb õpilasel aga kasutada korrektseid õigekirjareegleid.

Eestlus tänapäeval ja Kivirähki romaanis

Eksperdid tõi välja, et ülesanne on hea, kuid soovitasid välimääraja koostamise või lõpuarutelude juurde lisada lihtsam probleemide kaardistamine, kus tegelaste olemusest tuletatakse üldised ühiskondlikud suundumused. Õpetaja arvas, et probleemidest saaks teha omaette tunni, kus arutada, millest kirja pandud probleemid tulenevad ja kuidas neid oleks võimalik lahendada.

Üks õpetajatest tõi välja, et paljud gümnaasiumiõpilased ei võta eesmärke, tulemusi, planeerimist ja muid sõnastavaid ülesandeid eriti tõsiselt, eriti kui tegemist on rühmatööga ning taolist metoodikat peab neile sisse harjutama. „Ma ei tea, kui hea mõte on lasta enne tulemuse esitlemist uurida, mida teised teinud on. See võib tekitada olukorra, kus kaheldakse enda töö kvaliteedis, sisus või vormis, aga erinevused ei pruugi ju tegelikult halvad olla – mitmekesisus rikastab,“ põhjendas ülesannet tagasisidestanud õpetaja. Lisaks tõi ta välja, et ülesande juurde näiteks lisatud koolijuhtide välimäärajaga tegeleks ta eraldi ühe tunni vältel, sest õpilastel on raskusi kategoriseerimise ja võrdlemisega. Selleks, et ülesanne laabuks, leidis õpetaja, et tema teeks võrdleva tabeli, mis omakorda annaks õpilasele aimu, kuidas „Rehepapi“ välimääraja üldse üles ehitada.

Kivirähki romaani ja filmiarvustuse sidumine lugemiskogemuse teooriaga

Ekspertid hindasid ülesannet gümnaasiumiõpilase jaoks jõukohaseks, kuid uurisid, kas ülesande aja sisse jääb ka romaani lugemine, sest õpilased loevad väga erineva tempoga. Õpetaja soovis teada, kas õpilased peavad üles märkima ka romaani lugemiseks kulunud aja, sest see annaks õpetajale hea ülevaate, kui palju aega võiks järgmistele õpilastele ülesande täitmiseks anda.

Kuna üks lugemistekstidest on võõrkeelne, soovitas ekspert selle eeldustes kindlasti ära märkida. Samuti leidis ta, et töölehel on puudu konkreetset sõnastatud ülesanne märkmeid teha. Ekspert märkis, et eesmärkide ja hilisemate analüüside kirjapaneku tarbeks võiks olla tabel, mis välistaks umbmäärasuse ja konkretiseeriks ülesande neile, kel eesmärgistamine raske. Plaanitud arutelude puhul soovitas õpetaja paaristööd või rühmatööd, et tekstide võrdlemine oleks huvitavam ja klassis saaks korraga rohkem inimesi oma arvamust avaldada.

Kriitilise lugemisoskuse arendamine Kivirähki romaani kaudu

Ekspert hindas ülesannet gümnaasiumiõpilastele jõukohaseks. Lisaks kiitis ta seda, et ülesande lahendamiseks peavad õpilased olema teooriaga tuttavad, sest tihtipeale jäävad kirjandusteoste ja filmide põhjal tehtud ülesanded ainult hinnangu andmise tasandile. Samas tekitas õpetajas küsimusi, kas projektõppeülesande käigus selgitatakse õpilastele uusi mõisteid täpsemalt lahti, või eeldatakse, et paljud neist on juba põhikoolist meeles.

Valitud artikkel oli õpetaja jaoks huvitav ja uudne ning ta kiitis, et arvestatud on sellega, et algul tehakse individuaalset, hiljem rühmatööd. Tööülesannete eesmärgid olid tema hinnangul sõnastatud vastavalt õppekavale. Tööülesannete sõnastust hindas õpetaja põhjalikuks.

Peamisi küsimusi tekitas õpetajale see, kas individuaalsed ülesanded peab õpilane tegema kodus või koolis. Eksperti hinnangul võiks aega planeerida 4–5 õppetundi, kuid

kui arvestada filmi „November“ vaatamist, võiks kuluda kauem. Õpetaja leidis, et õpilasele pole väga kerge tööd eesmärgistada, sest nad vajavad põhjalikku projektõppeülesande lahti seletamist. Ennekõike vajaksid õpilased eksperdi hinnangul kriitilise lugemise teooriaga tutvumist üheskoos klassis, sest õpetaja saaks tuua näiteid käsilehel esitletu kohta. Kuna kõigi õpilaste lugemus pole nii suur, ei pruugi iga õpilane seletusteta kogu käsilehest aru saada.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö eesmärk oli anda ülevaade projektõppest, siduda see Andrus Kivirähki romaaniga „Rehepapp ehk November“ ja pakkuda alternatiivseid võimalusi ühe teose käsitlemiseks nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis.

Eesti koolides muutub projektõpe järjest populaarsemaks ning koole ja õpetajaid, kes meetodi kasutusele võtavad, tuleb aina rohkem juurde. Kui Soomes moodustab 20–30 protsenti õppetööst projektõpe, siis Eestis see veel nii ei ole. Samas on näha, et järjest suurenev kogemus suurendab nii õpilaste kui ka õpetajate indu. Positiivsete külgedena toovad õpetajad välja õpilaste silmaringi suurenemise ja loova mõtlemise arengu. Negatiivseks küljeks peetakse ajakulu, sest projektõppetunni ettevalmistuseks kulub mitu korda rohkem aega kui tavalise ainetunni oma. (Juurak 2017) Lisaks peavad õpetaja pakutud teemad kooskõlas olema nii riikliku õppekava üldosa kui ka ainekavaga.

Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätestab, et toetatakse õpilaste mitmekülgset arengut ning arendatakse üldpädevusi, kuid ometi ei pöörata sellele veel igas koolis tähelepanu ja puuduvad õppetegevused, mis annaksid aimu väljaspool kooli ette tulevatest probleemidest ning ülesannetest. Samuti leiavad õpetajad, et ennekõike on vaja muudatusi teha õppetöö sisus ja meetodites, et õppimine muutuks huvitavamaks. Projektõpe toetab õppeainete lõimimist ja selle kaudu saab õpilane ise eesmärged püstitada, oma tööd kavandada ning pärast tehtud tööd analüüsida.

Oma magistritöös koostas kolm projektõppeülesannet põhikoolile ja kolm gümnaasiumile, Andrus Kivirähki romaani „Rehepapp ehk November“ käsitlemiseks. Loodud projektõppeülesannetele andsid tagasisidet põhikooli- ja gümnaasiumiõpetajad, kes hindasid ülesannete jõukohasust ja pakkusid võimalusi, kuidas ülesandeid täiendada ja muuta.

Summary

Project-based learning tasks based on Andrus Kivirähk's novel „Rehepapp ehk November“

The main purpose of this thesis was to give an overview about project-based learning, how it associates with Andrus Kivirähk's novel „Rehepapp ehk November“ and give alternative ways to dissert it in middle school and high school.

In schools of Estonia, project-based learning is getting more popular and there are more teachers who decide to use this method. But compared to Finland, which accounts 20–30% of project-based learning, the scope in Estonia is still not that wide. However, studies show that increasing experience promotes both students and teachers enthusiasm. Using that method teachers bring positive qualities in students' horizons and increase the development of creative thinking. The negative side is considered the time spent as the project lesson preparation takes several times longer than the normal hours of their substance. (Juurak 2017) In addition, the subjects proposed by the teacher have to be consistent with both the national curriculum and syllabus.

Middle and high school national curriculum stipulates support students' comprehensive development, but still not yet paid attention to each school and the lack of attention to the teaching activities that matters outside of school life. Similarly, for the teachers, the first and foremost priority is the need to make changes in the content and methods of teaching, learning becomes more interesting. Project-based learning supports students to set goals for themselves, plan and analyze their work.

I created three learning tasks for middle school and high school teachers and students based on Andrus Kivirähk's novel „Rehepapp ehk November“. They were given feedback by middle school and high school teachers who evaluated the tasks affordability and offered ways to improve the tasks.

Kirjandus

Balling, Gitte 2016. What Is a Reading Experience? The Development of a Theoretical and Empirical Understanding. – Plotting the reading experience. Wilfrid Laurier University Press.

Beard, Colin, John P Wilson 2006. Experiential learning: A Best Practice Handbook for Educators and Trainers. Suurbritannia: Kogan Page

Blumenfeld, Phyllis C, Elliott Soloway, Ronald W Marx, Joseph S, Krajcik, Mark Guzdial, Annemarie Palincsar, 1991. Motivating Project-Based Learning: Sustaining the Doing, Supporting the Learning. – Educational Psychologist 26, nr 3 ja 4.

EEÕS 2020 = Eesti elukestva õppe strateegia 2020.

<https://hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf> Vaadatud 28.03.2017.

Eesti filmi andmebaas. Rehepapp ehk November (2017);
<http://www.efis.ee/et/filmiliigid/film/id/17697> Vaadatud 20.03.2017.

Gorjunova, Gea 2008. Andrus Kivirähki retseptisiooni peajooni. Bakalaureusetöö.

GRÕK = Gümnaasiumi riiklik õppekava 2011. Vastu võetud 06.01.2011 nr 2.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021> Vaadatud 19.05.2017.

GRÕK KK = Gümnaasiumi riiklik õppekava 2011. Ainevaldkond „Keel ja kirjandus“.

Heidmets, Mati, Pille Slabina 2017. Õpikäsitus kooliuuenduse kontekstis. Õpikäsitus: teooriad, uurimused, mõõtmise. Analüütiline ülevaade. Toim. Mati Heidmets, jaanuar 2017.

HTM aasta-analüüs 2015 = Haridus- ja Teadusministeeriumi aasta-analüüs. Tartu: HTM. <https://www.hm.ee/sites/default/files/aastanalyys2015.pdf> Vaadatud 13. mai 2017.

Jugaste, Cassandra, Liisa Kukkes 2017. Rehepapi November. <http://hingekuu.weebly.com> .
Vaadatud 15.04.2017.

Juurak, Raivo 2017. Kui ainetunnid kaovad, mis siis asemele tuleb? – Õpetajate Leht 28. aprill 2017.

Kaljundi, Linda 2007. Aga ükskord ei alga aega (Andrus Kivirähk, „Mees, kes teadis ussisõnu“) – Vikerkaar september. <http://www.vikerkaar.ee/archives/11107> Vaadatud 19.05.2017.

Karm, Mari 2010. Enese- ja vastastikhindamine . – Pilli Einike, Väljundipõhine hindamine kõrgkoolis. Tartu 2010, lk 19–22.

Kasak, Sander-Ingemar 2015. Enesekolonisatsiooni tsiviliseeriv sündmuslikkus Jakob Pärna teoste „Oma tuba, oma luba“ ja „Must kuub“ ning A. H. Tammsaare romaani „Ma armastasin sakslast“ näitel. Magistritöö.

Kesküla, Kalev 2007. Viimse metsaeestlase metsik elu. Eesti Ekspress 15. veebruar 2007. <http://ekspress.delfi.ee/areen/viimse-metsaeestlase-metsik-elu?id=69092649>
Vaadatud 20.03.2017.

Kirjandus ekraanil. Andrus Kivirähki romaani „Rehepapp ehk november“ ja Rainer Sarneti filmi „November“ ainetel. E-kursus. <http://kirjandusekraanil.ee>. Vaadatud 15.04.2017.

Kivisilla, Veronika, Priit Ratassep, Jürgen Rooste 2012. Kirjanduse õpik 8. klassile. Labürint II. Kirjastus Avita.

Krajcik Joseph S., Phyllis C. Blumenfeld 2006. Project-based learning. – The Cambridge Handbook of the Learning Sciences. Cambridge University Press

Kuldkepp, Mart 2016. Alternatiivjalugu kirjanduslõksus. – Mart Laar. Sügissõda I–II. Tallinn: Read, 2014 ja 2016. Vikerkaar 2016.

Känd, Kaupo 2006. Rehepapi apologia. Eesti Ekspress 28. aprill 2006. <http://ekspress.delfi.ee/areen/rehepapi-apoloogia?id=69055201> Vaadatud 20.03.2017

Kruus, Priit 2003. Kahekõne 3. 9. klassi kirjandusõpik. Kirjastus Koolibri.

Laanes, Eneken 2004. Kogu kirjanduslugu on poliitika. – Eesti Ekspress 28. mai 2004.

Larm, Pille-Riin 2014. Kivirähk kui fenomen Prantsusmaal. Sirp 6. juuni 2014.
<http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c7-kirjandus/2014-06-05-15-51-34/> Vaadatud
20.03.2017.

Larmer, John, John R. Mergendoller 2010. Seven essentials for project-based learning – Giving Students Meaningful Work september 2010, nr 1, lk 34–37.

Liblik, Pille 2015. Ainekavade õppeprotsessi kirjeldused. http://tehnoloogia.ee/wp-content/uploads/2015/06/Pille_Liblik-01_06_2015_1.pdf. Vaadatud 20.03.2017.

Lilleorg, Mare 2007. Projektõpe koolis. – Õpetajate Leht 12. jaanuar 2007, nr 2.

Lind, Marianne 2017. Uuringulaegas kutsub liituma. Õpetajate Leht 20. jaanuar 2017.

Lunter, Alli 2014. Heraklesest "Nullpunktini". Kirjastus Koolibri.

Mäeots, Liis 2017. Kuidas läheb, õpikäsitus? - Õpetajate Leht 24. märts 2017.

Nahkur, Anne, Maie Sökk 2003. Sõna lugu. 9. klassi kirjanduse õpik. Kirjastus Koolibri.

Nahkur, Anne, Maie Sökk 2006. Sõna vägi: kirjanduse õpik: 8. klass. Tallinn: Koolibri, 2006.

Nõmmik, Krista, Ülle Salumäe 2010. Projektitöö võimalusi eesti keele õppes.
<http://oppekava.innove.ee/projektitoo-voimalusi-eesti-keele-oppes/> Vaadatud
20.03.2017.

Pedaste, Margus 2017. Kellele võiks olla eeskujuks Eesti haridussüsteem? – Õpetajate Leht 3. märts 2017

Persson, Magnus 2016. The Hidden Foundations of Critical Reading. – Plotting the Reading Experience. Wilfrid Laurier University Press.

PRÕK = Põhikooli riiklik õppekava 2011. Vastu võetud 06.01.2011 nr 1;

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020> . Vaadatud 20.03.2017.

PRÕK KK = Põhikooli riiklik õppekava 2011. Ainevaldkond “Keel ja kirjandus”. 6. jaanuari 2011. a määrus.

Ratassepp, Priit, Kirsi Rannaste, Karl Martin Sinijärv 2013. Kirjanduse õpik 9. klassile. Labürint III. Kirjastus Avita.

Rutiku, Siret, Anneli Lorenz, Erika Pedak 2013. Projektipõhine praktika kõrgkoolis. Tartu: Sihtasutus Archimedes.

Sahlberg, Pasi 2015. Finland’s school reforms won’t scrap subjects altogether. – The Conversation 25. märts 2015.

Seppel, Aarne 2017. «November»: vänge, naturalistlik, pöörane, eesti* – Postimees 2. veebruar 2017.

Slabina, Pille 2017. Õpikäsitus: teooriad, uurimused, mõõtmine. – Analüütiline ülevaade. Toim. Mati Heidmets jaanuar 2017.

Tali, Piret 2005. Rehepapp – 21. sajandi eestlaste Kalevipoeg. – Eesti Päevaleht 5. märts 2005.

Vanemuise välksõnum 2013. Vanemuises tuleb maailma esmaettekandele ooper „Rehepapp ehk november“. <http://www.vanemuine.ee/artiklid/vanemuises-tuleb-maailma-esmaettekandele-ooper-rehepapp-ehk-november/> Vaadatud 20.03.2017.

Vassel, Ruth 2010. Identiteedikäsitluse analüüs Andrus Kivirähki loomingus läbi postkoloniaalse kirjandusteooria. Bakalaureusetöö.

Vinter, Kristi, Pille Slabina, Mati Heidmets 2015. Õpikäsitus ja koolikultuur. – Õpetajate Leht 6. veebruar 2015.

Lisa 1. Mütoloogilised olendid ja e-raamatu loomine. Õpetaja konspekt

Müstilistest tegelastest ja nendega seotud uskumustest saab lugeda leheküljelt folklore.ee, Rehepapi andmebaasist ¹⁰. Andrus Kivirähk on tegelaste loomisel ammutanud insipiratsiooni Eiseni mütoloogiast, mille teine osa on täies mahus olemas Wikimedia leheküljel.

E-raamatu loomiseks on vajalik gmaili konto. Google Drive´ist tuleb võtta Google Slide´id, mille abil saab raamatut luua. Esmalt on vaja valida raamatu suurus: kuna standardse lehekülje suurus on 8,5x11 tolli (20,32x27,94 cm), siis esimese ülesandena tuleb õpilastel lehekülje suurus ära muuta. Seda saab teha fail - lehe häälestus - kohandatud. Kui on soov raamat hiljem välja printida, tuleb tehtud töö salvestada PDF-formaadis.

QR-koodi saab luua internetis, näiteks <http://goqr.me/> leheküljel.

Müstilised tegelased romaanis ja lühikesed katkendid:

Nõid

25. november. Kadripäev

Hunnik polnud midagi muud kui ennast ära moondanud nõid. Ta oli just teel Räägu Reinu majja, et hankida sealt Reinu juukseid, need siis käsikivisse pista ning jahvatada, kuni Rein lolliks läheb. Kuid Rein tuli ootamatult õue ning nõial ei jäänud muud üle kui muutuda kiiresti sitahunnikuks, et sel kujul rahulikult õuenurgas lösutada ja oodata, kuni käes õige hetk mehe juuste katkumiseks.

5. november

Nõia juures ei käidud ainult kasse näppamas, sealt sai ka muud kasulikku. Nõid oli vana ja tibatilluke eit, kelle kohta räägiti, et tal kasvab taga pisike seasaba. Ta elas külast

¹⁰ <http://www.folklore.ee/rehepapp/>

veidi eemal metsa veerel, kasvatas hirmsal hulgal kasse ning nõustas vahetevahel külarahvast nendes kunstides, mida nood veel nii hästi ei tundnud – otsis üles kaduma läinud asju, segas mürke ning kaetas loomi ja inimesi.

Vanapagan, kuradid

6. november

Tuulispasana surnud inimene langes paratamatult kuradite saagiks ja tema hing viidi surivoodist otse põrgu.

Neljasilmne koer

6. november

Sellised neljasilmsed koerad olid väga hinnas, sest nemad nägid kuradit – ka siis, kui paharet oli võtnud inimesele nähtamatu kuju.

Merilehm

13. november

Need on ju merilehmad!” sosistas ta. „Oi juudase-jumal! Merekuninga enda kari! Nad söövad talviti lund ja lakuvad suviti hommikust kastet ning annavad piima rohkem kui ükski inimese lehm!

Külmataat

2. november. Hingedepäev

Selle koti sain ma ju külmataadilt endalt... Kas ma olen sulle seda lugu rääkinud? Ta tuli minu juurde öömajale, maksis veel viis kuldrahagi, aga mina sidusin ta une pealt kinni ja vedasin sauna. Kütsin seni, kuni vanamees pidi peaaegu et lusika nurka viskama, siis hakkas armu paluma ja kinkis mulle selle imekoti. Siis ütlesin mina, et sellest on vähe, ja tõin kuurist kahemehesae...”

Kollid

1. november

Üks koll läks üle tee, jäi raagus puu taha seisma ja jõllitas sealt, silmad punnis. Rehepapp tegi tema poole ristimärgi. „Isa, poja ja püha vaimu nimel!” pomises ta harjunult. Koll kadus susisedes, ainult paha hais jäi järele.

6. november

Liina lausus kiiresti paar piiblisalmi, mispeale koll siniseks suitsuks muutus ning vehkat tegi.

11. november

Inimesi püüdsid need kõledad olendid alailma õnneks võtta, siis pidi olema karme ja kollile jumalasõna näkku karjuma, aga hunte põrgulised kartsid.

Tondid

3. november

Õues käis üks tont ümber koerakuudi ja püüdis sisse sooja pugeda, aga koer ei lasknud, urises koledasti ja paljastas kihvad. Koll ohkas ja läks tagasi metsa, kus ta koht.

4. november

Kirikust varastatud küünlaga on näiteks väga hea tonte ja mumme peksta, kui nad kallale peaks kippuma. Mul on üks küünal alati saapasääres, kui ma pimedas õue lähen.”

Surnud

2. november. Hingedepäev

Surnu ei tohi nii õrnake olla. No miks ei või neid siis loomadeks hüüda! Inimesed nad ju enam ei ole ja inimese tempe ei tee! Ma olen sulle rääkinud, kuidas minu tädi läks väikese tüdrukuna koos ühe naabrilapsega vaatama, et mis need surnud seal saunas teevad, et kas neil sarved ka peas on ja sabad taga – laste asi, nemad ju mõtlevad igasugu asju välja. Tegid ukse lahti, ja mis nad näevad – saun on inimesekõrgusi kanu täis.

Kratid

3. november

Kratt ei saa niisama lennata,” seletas vana kratt Joosep. „Tema vajab käsku. Aga käsu peab andma peremees.

Haigused, halltõbi

8. november

Sa proovi haigus endast maha raputada. Ega ta sind päev otsa piinata ei jõua, millalgi peab temagi puhkama, söömas ja sital käima ning uut jõudu koguma. Siis põgenegi kuhugi ära, peida end ahju või puu otsa ja istu seal. Eks ta sunnik hakkab sind varsti otsima, hõikab ja hüüab, aga sina ära enam teist korda õnge mine, istu redus ja oota.” „Kaua?” „Seni, kuni teda enam kuulda pole.”

8. november

Rehepappi tunti kui head arstijat, kellel iga tõve tarbeks õige malakas käepärast on, ning Kaarel lootis, et temagi halltõbe pisut taltsutada õnnestub.

8. november

Kunagi ei tohi ühelegi hüüdmisele vastata, sest niimoodi need tõved ju inimesi oma võrku püüavad! Kõnnivad ringi ja katsuvad kellegi kergemeelsust ära kasutada, huikavad ja karjuvad, ja kui siis keegi vastu huikab, on sellel nagu puugid kallal ja ei lasegi enam lahti, enne kui õnnetu on otsaga hauas. Seepärast vaikust ja veel kord vaikust! Las haigused kisavad, ei tohi neist välja teha!”

8. november

Halltõbi ei salli viinahaisu. Sellepärast ta sind niimoodi vintsutabki, et sa lõhnad nagu titt, kohe hea tõvel sinusugust kaissu võtta ja piinata. Sa pead jooma hakkama, iga päev tubli pudel hinge alla, ja pea mu sõnu meeles – sa oled halltõvest vaba!”

8. november

Haigused on väga peened ja pipsid, nemad lehkasid ei salli. Vaata, siga ei kannata ju kunagi halltõve käes! Hais hoiab nad eemal!”

Libahundid

11. november

libahundiks käivad!” naeris aidamees. „Küll ma ise. Kus need riistapuud meil on, mida selleks tembuks tarvis läheb?” Mall otsis kapist hästi ära pakitud halli võide ja andis abikaasale. See läks tagakambrisse, määris sodi endale nina alla, viskas kolm kukerpalli, muutus hundiks ja hüppas volksti aknast välja.

13. november

võttis pütikesest sobilikku võiet, määris seda oma huultele ja muundus kukerpalle visates hundiks. Siis jooksis ta välja lumme, jahedasse talveöösse. Liina armastas vahel niisama, ilma otsese kasuta, hundiks käia, ta ei kimbutanud neil retkedel naabrite lambaid ega murdnud metsas jäneseid, ta sörkis lihtsalt niisama, nautides liikumise väledust, mida ta inimese nahas iialgi poleks suutnud saavutada. Hundina oli tal naljaasi terveid verstu ühtlase kiire kapakuga katta, tormata lumepilvede lehvides,

Katk

13. november

Minu ema rääkis ikka, kuidas katk omal ajal külla tuli – võttis kah mingi tarviliku eseme kuju ja kui keegi siis selle üles korjas ja külla tõi, siis oligi katk majas ja hakkas tapma,

16. november

Aga mis nuga see selline oli? Tavaliselt terariist ju katku peale ei hakka?” „See oli nuga, mille peal kirikuõpetaja on kolm ööd maganud,”

16. november

Katk ei peida end kunagi kaugele, ta moondab end millekski ning ootab siis rahulikult, kuni aeg on käes ja tema vikat taas terav.

Lisa 2. Lugemiskogemuse teooria, „Rehepapp“ ja filmiarvustused. Arvustused õpetajale

«November»: vänge, naturalistlik, pöörane, eesti*

Aarne Seppel

2. veebruar 2017 21:00, PM

Andrus Kivirähu legendaarne «Rehepapp» on igasugusteks töötlusteks väga raske materjal. Sestap on ka mõistetav, et juba mõnda aega on «Novembrit» saatnud jutud, et see ei ole mitte rahva-, vaid pigem kunstfilm. Kõlab ette vabandamisena, aga tõsi see on.

Avakaadritega loodav maagiline maailm ja õhustik annavad võtme ja tempo kogu filmile. Natuke lihtsustades saab ütelda, et peaaegu stiilipuhtalt groteski tabav atmosfäär on selle üks haaravamaid elemente. Vast kõige lähemale pääseb, kui nimetada seda maagiliseks naturalismiks.

See on maailm, kus inimesed, loomad, loodus, põrgujõud ja valitsejad elavad üheskoos mingis perversses harmoonias. Vaevalt et keegi pärast «Novembri» nägemist enam sajandivanuseid talupoegade pilte vaadates päris ükskõikseks jääb.

Talupoegade elu kujutamine ennemuistsel orjaajal mõisa piiride taga rõõmustaks kindlasti Karl Ernst von Baeri, kelle antropoloogilisi vaatlusi filmis ainult kinnitatakse. Eestlaste tarkusest, nutikusest ja töökusest on alles vaid ahnus, laisklemine ja tavade järgimine.

Kui maagilise maailma loomine ja hoidmine jätab sügava ja pigem positiivse tunde, siis keerulisem on positiivset näha filmi tempos. Juba ette kunstfilmiks tituleeritud linatõuse puhul ehk ei ootagi peadpööritavaid raskesti jälgitavaid stseene, kuid nii mõnegi stseeni ajal hakkab vaataja sisemine sekundiseier hoomatavalt aeglasemalt ja raskemalt lööma ning peale tuleb ootaja tunne. Samas toetab aeglane tempo maagilist õhustikku.

Filmi pealtnäha koos hoidev armulugu, intriig ja sellega kaasnev traagika jäävad paratamatult selle maagilise, ühtaegu rõveda ja ilusa fantaasiamaailma varju. Hoopis põnevama vaatenurga saab aga, kui unustada, et tegemist on mängufilmiga.

Kui proovida «Novembrit» vaadata kui üht n-ö dokumentaalfilmi eesti talurahva müstilisest elust, hakkavad mitmedki stseenid hoopis terviklikumalt kokku kõlama. Kratid, nende loomine ja kantseldamine, esivanemate hinged, inimsuurused kanad, armulaualeiva loominguiline kasutamine, nõid ja teadmamees, vanakuradi petmine, aga ka rõhutatult pragmaatiline ja maalähedane, et mitte ütelda ropp kõnepruuk – kõik see ei ole enam mängufilmi jaoks liiga üle kuhjatud müstika, vaid antropoloogilise uurimuse tarvis taaslavastatud eestlaste esivanemate reaalne elu.

Näitlejaid näidatakse halastamatult, samastuda ei taha kellegagi ja meeldivaks ei ole ka kedagi tehtud. Kõik nad on omamoodi ilusad ja rõvedad. Pilt on umbes nagu kolkaküla jaanitulel: ükski pole inimese moodi, aga samas on nad kõik ikkagi omad. Noored – Rea Lest ja Jörgen Liik – on nooruse värskuses peaaegu ilusaks tehtud, see-eest Arvo Kukumägi, Heino Kalm ja Meelis Rämmeld esindavad peaaegu et eestluse essentsi. Ilu on, aga see ei ole lihtsalt tabatav.

Režissöör ja stsenaarist Rainer Sarnet on kindlasti väärt kõiki neid festivalikutseid ja auhindu, mis «Novembrit» ilmselt ees ootavad. Siin on kõike, mida ühes väärtfilmis olema peab: üldinimlikku ja üksikisiku traagikat, maagiliselt naturalistlik atmosfäär, jõulised ja samas mitmeti mõistetavad sümbolid ja vähemasti osaliselt otsi lahti jättev lõpp.

Ma imetlen inimesi, kes teevad asju, mida nad tahavad teha, ja teevad seda nii, nagu ise tahavad. Ka Sarnet ja produtsent Katrin Kissa on imetlust väärt. Samas ei saa väga palju ette heita ka nendele kümnetele tuhandetele inimestele, kes lähevad vaatama pigem «Klassikokkutuleku» ei tea mitmendat järge. Filmikunst on siiski ka meelelahutus.

** Igaüks teab isegi, mis asi on eesti film. See võib olla korraka nii kiitus kui ka laitus. Nii soovitus kui ka eemaletõukamine.*

ARVAMUSI

Peamine võit on visuaalne poeesia

GRETA VARTS, filmitegija ja -kriitik:

«November» on segu tinglikkusest ja naturalismist nagu paljud Sarneti filmid. Amatöörnäitlejate kohmakus saab siin võtteks omaette ja peategelased Hans (Jörgen Liik) ja Liina (Rea Lest) muutuvad oma näitlejaorgaanilisuses võõrkehadeks, mis mängib loole mõnusalt kaasa.

Peamine võit siin filmis on kahtlemata poeetiline, vahel hingematvalt ilus mustvalge visuaal. Mart Tanieli täpselt ja samas naturaalselt mõjuv kaameratöö, Taivo Tenso valgus ja Jaagup Roometi ning Matis Mäesalu kunstnikutöö äratavad ellu Kivirähu raamatutest tuttava trööstitu maailma. Siin on nõidus, teispoosus, loodus ja talupoeglikkus kuidagi sünonüümideks saanud.

Keskset armastuslugu filmis saadab ahnuse temaatika. Nii nagu Kivirähu ja nüüd ka Sarneti ellu manatud pseudoajalooline eestlane, on ka tänapäevane rahvuskaaslane sageli selline, kes kraabib varanduse kokku, aga peidab selle igaks juhuks põranda alla, sest ei oska seda kasutada.

Vastavalt vaataja maitsele on siin teatud võõristus kerge tekkima, aga kahtlemata on see huvitav film. Iseäranis vahvalt mõjuvad musta kuiva huumoriga võrtsitatud karakterid ja terviklik maailmatunnetus.

Maailm, mille eest ei ole pääsu

KARLO FUNK, *Telia digiteleviiooni sisujuht:*

«November» on puhastanud algsest tekstist üsna hoolikalt välja need teemad ja lood, mis režissööri eesmärkidega haakuvad. Ent olulisem kui kirjanduslik lähtekoht on filmile paratamatult omane vajadus leiutada uus ja usutav realistlik maailm. «November» ei ole enam eneseirooniline fantaasia, vaid kohati sünge ja müstiline alateadvuse ja identiteedi paik. Loos on läbisegi ebausk ja kaine arvestus, ahnus ja üllus,

pettused ja tõed – kui mitte lingvistiline, siis narratiivne mets. «November» on ühtaegu pöörane ja väga enesekindlalt jutustatud film. Kui millegagi võrrelda, siis on siia jälje jätnud nii Pasolini elutriloogia kui «Paani labürint».

Paljugi, millest õigeusklik kirjandushuviline ilmselt filmi vaadates puudust tunneb, on peidetud pilti ja kunstnikutöösse, lihtsalt rütmi ja parajatesse pausidesse. Eraldi kihistus on muusika, mille puhul on võib-olla just kõige olulisem, et selle on kirjutanud võõras, poola helilooja.

Film võib meeldida või mitte, aga tervikuna loob ta ühe omanäolise ja ausalt brutaaalse maailma, mille eest ei ole pääsu.

Film hingehinnast. Vale- ja pärisraha eest

MARJU KÕIVUPUU, folklorist:

Mustvalge maailm esineb ainult muinasjuttudes, kus pahad on pahad ja head on head, kui parafraseerida ühe teada-tuntud lastefilmi laulusõnu. «Novembri» mustvalge maailm on sümbolitest ja kujunditest tiine, seda nii visuaalselt kui ka dialoogide puhul, iseasi on, kes mida neist sümbolitest oskab ja suudab välja lugeda, sest eks me arvusta ju kõik seda pisuhända, vabandust, käesoleval juhul kratti, mille me ise oleme oma vaimus loonud.

Kratt «Novembri» kontekstis on tehnoloogiline ime (jätame selleks korraks kõrvale ahastusse ajavad küsimused, mida folkloristitauastaga inimestelt tavatsetakse alatihti küsida: kas on ikka etnograafiliselt õige, et ühe krati nägu meenutab 1950ndatest tuttava naistejalgratta sadulat), kes oma kolmel jalal (päikese)rattasarnase igiliikurina (juhul kui peremees tal muidugi «juhet» kokku ei jookсутa) mööda mõisa ja küla ringi tuulab ning inimeste ajatult ajalikku maist iha vara ja asjade järele püüab rahuldada. Hingehinna eest muidugi, aga valeraha eest hangitud hingehinnaga. Aga mis on armastuse hingehind? Valerahaga selle eest maksta ei saa.

«November» on ilus film (paiguti küll koledavõitu stseenide ja vängete sõnade foonil) armastusest ja surmast, ajatust ja ajalikust, ahnusest ja isetusest. Nojah, aga

Kivirähk poleks Kivirähk, kui kirikuisa ei näidataks väheke koomilises – minu meelest küll kurbvalusas – võtmes.

Ja PS: võib-olla keegi kuskil meid, eestlasi, vaatabki kõrvalt sellise mõistva muigega nagu herr Baron maarahva sekeldamisi, nendega kohtudes kelmikalt silma pilgutades, sest ühine saladus – paha hais – seob selle kahe nii erineva maailma oma veidral kombel tervikuks.

Soovitan! Mitte-eestlasele soovitan ka, aga võtku mõni «*native-speaker*» dekodeerijaks kaasa.

Vänge nagu Öuna Endli s...hais

JAAK LÖHMUS, filmikriitik:

Filmi plakatil olev pealkiri meenutab hieroglüüfi. Film ongi nagu hieroglüüf. Mõistmaks seda hieroglüüfi, peab tajuma selle tähendusi, teadma taustataipu pakkuvat raamatut või siis raamatu üle lugema, et saada märgi tähendus(t)est aru.

Täpsustades, Rainer Sarneti film, võimas pildiplahvatus, vajaks siin-seal täpsemat sõna ja kõnet, mis aitaks pildis antavat hõlpsamini haarata, et edasi minna, kaasa minna, mitte takerduda hieroglüüfi harude otsa nagu mõne krati haarmetesse. Pilt ja (vajaka jääv) sõna on filmi paljudes segmentides otsekui sünkroonist väljas, nagu lonkadilonkaks lugu. See kõik on põnev, aga võib lõpuks saada takistuseks filmi sujuval mõistmisel. Laiemale publikule.

Õige sõna õiges kohas on helifilmis ääretult oluline, ja selle sõna kirjutamise kunsti ei pruugi vapustava pildifantaasiaga looja alati filigraanselt vallata.

Aga kinopilt ise on vinge, vänge nagu Öuna Endli s...hais.

Film Review: Rainer Sarnet Creeps The Crowd In „November“ (Diandra Reviews It All, 25. april 2017)

Synopsis: NOVEMBER is set in a pagan Estonian village where werewolves, the plague, and the spirits roam. The villagers' main problem is how to survive the cold, dark winter. People steal from each other, from their German manor lords, from spirits, the devil, and from Christ. They are willing to give away their souls to thieving creatures made of wood and metal called kratts, who help their masters whose soul they purchased steal even more.

What can be said about Director Rainer Sarnet's November beyond it is CREEPY! Filmed in black and white, yet modern in cinematography, the film feels like a bridge between old horror films with a 2017 aesthetic. The choices of shots and visual effects feel very „now“, and are what turn this film into a visual masterpiece. Even so, November is not a film for everyone because its creepiness will not be comfortable for everyone.

Sometimes, I think creepiness is more uncomfortable than scariness. Horror films that go for the big screams and blatant guts, do not shock or impress me as much as films that go for the moral murkiness of humanity. Maybe, because my grandmother always told me „Do not fear the dead, fear the living!“ ghosts and nightmare ghouls do not scare me. In Sarnet's November, he seems to take a similar approach. Although, the town is filled with werewolves, evil spirits, and the literal Devil can roam in this Estonian town to tempt and taunt people, perhaps the scariest part of November is that the people are tempted. Their choices to underhand and undermine each other, despite sharing the same economic struggles of peasantry is rough to watch, and their salivating greed to get „better“ in life, though understandable, turns into too much when compared to the ills it causes their soul. Moreover, it is surprising to see the townspeople's immorality leap off the screen as the darkest aspect in the film when The Devil is LITERALLY IN THE MOVIE. Yet, the fact that people would make a deal

with wickedness when they have suffered from its hands is why Rainer Sarnet's film becomes an unexpected look into social depravity; even amongst the suffered.

Both the rich and poor suffer, and while the rich make the poor suffer; the poor make each other pay. It is a notion we see all the time, even in days like these, when corporate greed is accused of „stealing“ citizens' wealth but immigrants are getting the blame/brunt. Sarnet's film is an odd exploration of how the poor turn on each other through dark, twisted fantasies. While there are notes of sarcastic humor and a love story between a young farm girl Liina (Rea Lest) and a boy named Hans (Jürgen Liik) it meanders as trivial next to the visual display of other Estonian lore such as „kratts“, which, again, are creepy but fascinating. While some will love the storylines and learning about Eastern European fairytales, for me, this film is one to watch, literally, because of its visual. Despite, being a horror film in black and white, Sarnet's choices as a director and cinematographer transform it into a moving painting for the MoMa.

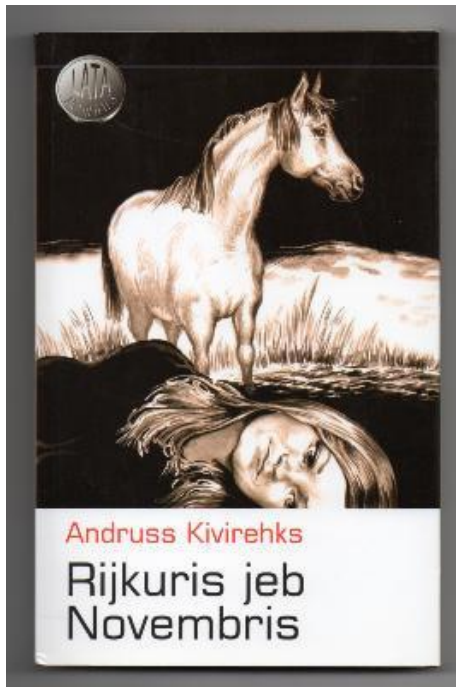
Lisa 3. Eriilmeline Kivirähk. Õpilase tööleht

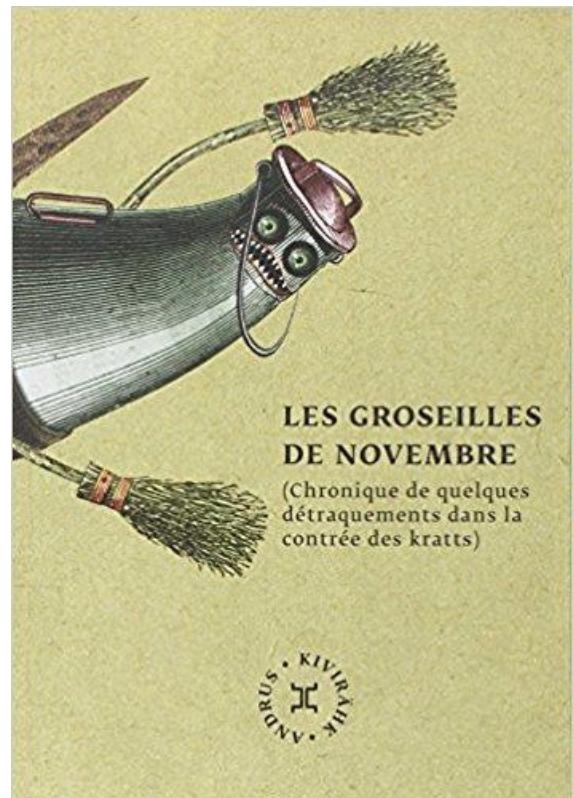
ERIILMELINE ROMAAN

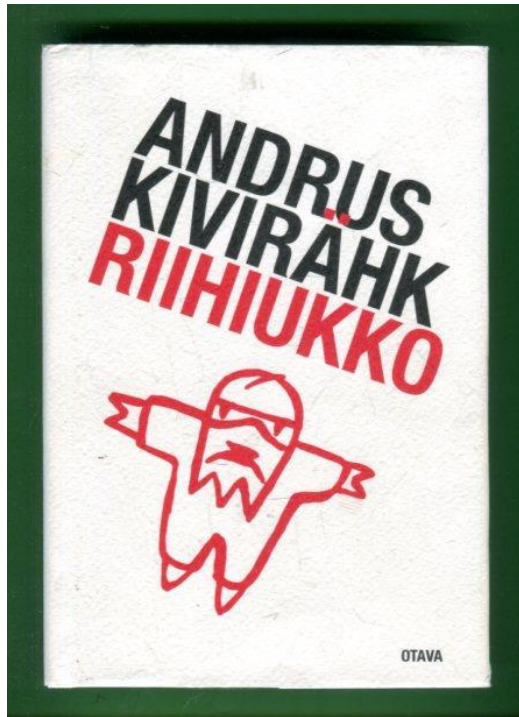
Sinu ees on Kivirähki välismaal ilmunud romaanide kaanepildid. Tõlgi sõnaraamatu abil kõik pealkirjad eesti keelde. Lisa juurde, mis riigis teos ilmus.

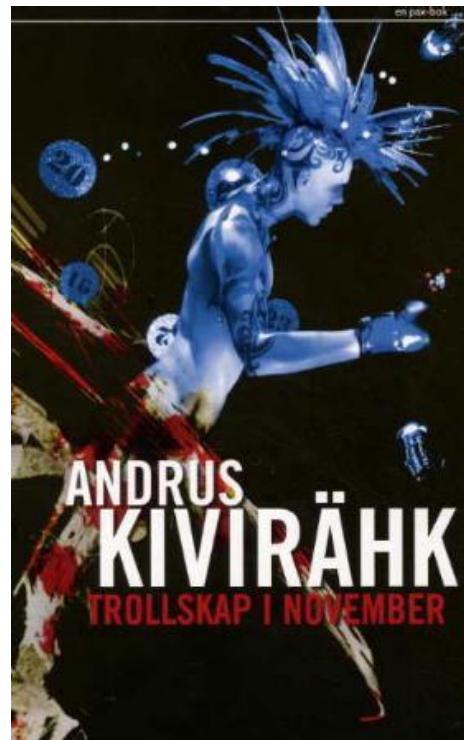

Lisa 4. Lugemiskogemus. Õpilase käsileht

Lugemiskogemus

GITTE BALLING "WHAT IS READING EXPERIENCE?"

Lugemiskogemust kirjeldatakse kui nähtust, kus hea lugu tõmbab lugeja enda sisse, pannes meid unustama kõike enda ümber. Hea lugu annab uusi teadmisi ja võimaldab enda sisse vaadata. Hea lugu avardab meelt ja toidab hinge.

Meenuta, kas oled kunagi lugenud raamatut, mis lausa tõmbab Su endasse ning paneb kõik muu unustama?

Mis raamat see oli?

Lugemiskogemuse puhul ei saa mööda vaadata mõistest esteetika. Seda seepärast, et kirjandus on omaette maailm, midagi esteetilist, mis on reaalsusest välja rebitud. Inimene, kes loetut kogeb, tõmmatakse eksistentsist välja, kuid sealt saadud kogemuse võtab ta pärisellu kaasa.

Tõehi kirjandusteoreetik Jan Mukarovsky leidis, et lugeja ja teksti suhe põhineb lugeja varasematel kogemustel ja sotsiaalsel taustal.

Mida lugemine annab?

- Teadmised maailma kohta;
- Tegelaste tundeelu rikastab lugeja maailma;
- Emotsionaalne seotus tekstiga;
- Paneb ümbritsevat unustama

"Ma ei saa öelda, et see on põgenemine, võib-olla rohkem teekond. Teekond teise maailma, teise reaalsusse. Ja selle teekonna puhul võib kohtuda sisemise minaga, näha midagi tuttavat või hoopis uut." (Balling 2016: 44)

"See on just kui pehme hõljumine... See tunne, kui oled heasse loosse uppunud... Midagi, mida Sa suudad elavalt ette kujutada. Lugemine paneb pildid silme ees jooksma." (Balling 2016: 48)

Pakub äratundmisrõõmu

Meelelahutuslik

Paneb unustama aja ja koha

Lõõgastav

Saadab lugeja teekonnale

Õpetab midagi

Liigutab

Usutavad tegelased

Head kirjeldused

Erinev keelekasutus

Loob pilte

Loob seoseid

Usutav atmosfäär

Lugemise puhul ei saa rääkida ainult ühest aspektist. Lisaks lugeja tujule ja tunnetele, mis lugemisel suurt rolli mängivad, on väga suur roll neil tunnetel, mis jäävad pärast tekstiga tegelemist.

Hea lugemiselamus on see, kui lugeja suudab hiljem loo oma sõnadega ümber jutustada ja anda loetule uus mõõde: kirjeldada tegelasi, sündmusi ja teoses valitsenud meeleolu.

Lisa 5. Kriitiline lugemisteooria ja Kivirähki romaan. Õpilase käsileht

**KRIITILINE
LUGEMISTEoorIA**

MAGNUS PERSSON "THE HIDDEN FOUNDATIONS OF CRITICAL
LEARNING"

MIS ME TEEME?

Tutvume kriitilise
lugemisteooriaga;
Arutleme teema üle klassis;

MIS SEE ON?

Professionaalne kriitiline lugemine tähendab lihtsamalt öeldes distantsilt lugemist. See nõuab palju rohkem tööd ning jätab kõrvale lugeja kogemuse ja emotsioonid, mis muidu innustaks lugema. Nii võibki eristada kriitilist lugemist ja tavalist lugemist millest viimane keskendub lugemismõnule.

Keeleteadlane John Hillis Miller tõi omakorda päevakorda mõisted retooriline lugemine ja kultuurikriitika. Retooriline lugemine tähendab lugemist, mille käigus lugeja uurib näiteks, milliseid keelelisi vahendeid ja sõnu on teksti loomisel kasutatud, kas esineb ironiat või huumorit. Kultuurikriitika tähendab, et teksti hinnatakse ühiskonnaklassi, soo ja rassi seisukohast.

Kogu kriitiline lugemisteooria sai alguse uuskriitikutest. See oli liikumine, mille hiilgeaeg oli 20. sajandi algul, kui inimesed hakkasid rohkem kõrgkoolides õppima. Enne keskenduti näiteks Inglise kirjandust õpetades ainult ajaloole. Arvati, et kui tahta raamatust aru saada, tuleb teada keeleajalugu, autori elulugu ja seda, kuidas autor kirjutada armastas. Nii hakati vahet tegema kriitikul ja haritlasele: kriitik oli amatöör, kes luges lihtsalt enese rõõmuks, haritlane pidi teadma igat detaili. Uuskriitika keskendub tekstile. Uuskriitikud arvavad, et teksti struktuur ja tähendus käivad kokku ja neid ei saa eraldi analüüsida. Seega tuleb lugejal endalt pidevalt küsida: mis teeb sellest tekstist hea teksti? Uuskriitikud on kindlal seisukohal, et objektiivne kriitik ei tohi pöörata tähelepanu lugeja meeltes tekkivatele piltidele ega emotsioonidele, sest neid on väga raske analüüsida.

Kas füüsikaõpikut saaks lugeda nagu ilukirjanduslikku teost? Põhjenda!

TEOREETIKUD

Rita Felski oli üks teoreetikutest, kes hakkas kõrvutama absurdi ja kriitilist lugemist. Sest mida muud peaks õpilastele kirjandustundides õpetama kui mitte kriitilist lugemist? Felski põhjendab oma arvamust sellega, et kui õpilased saavad ainult oma lõbuks lugeda, kaotab kirjandusõpetus üsna ruttu oma mõtte. Felski on lausa öelnud, et kriitiline lugemine on *ainus viis*, kuidas kõrgkoolis hakkama saada. Me räägime oma tudengitele, et mittekriitiline lugemine on naiivne ja lapsik. Ärge lugege nagu lapsed, rannal peesitajad, turistid, tarbijad.

Felski leiab, et üks olulisemaid oskusi kriitilise lugemise puhul on oskus olla teksti suhtes alati kahtleval seisukohal. See tähendab, et mida kindlamate tõekspidamistega on lugeja, seda kahtlevam on ta loetava suhtes.

TEORIA PRAKTIKAS

Kriitiline lugemine tähendab loetu tõlgendamist, mitte teksti hindamist heaks või halvaks. See omakorda tähendab, et üks tekst on alati teiste tekstide tõlgendus ning varem loetud tekstid peavad täitma lugeja tühimikke.

Tihti arvavad õpilased, et kriitiline lugemine tähendab, et tekst ei tohi lugejale meeldida. See aga ei ole nii: teksti kriitiline lugemine aitab luua seoseid, luua uusi tähendusi ja pakub rahuldust, kui tekst midagi õpetab. Kriitiline lugemine tähendab teksti sügavustesse minekut, saladuste otsimist ja peidetud tähenduste leidmist, mida pealiskaudsel lugemisel iial teada ei saaks.

Kriitik on just kui detektiiv, kes keeldub teksti pealispinnaga leppimast, vaid otsib peidetud lahendusi. Kui tavalugejad püüavad silmaga nähtavast tõestusi saada, siis kriitik otsib vastust sügavamalt.

Kas oled Rita Felski seisukohtadega nõus? Põhjenda!

Lisa 6. Meie projekt. Õpilase tööleht

MEIE PROJEKT MINU RÜHMA LIIKMED:	NIMI KUUPÄEV
--	-------------------------------

SAMMUD

KUIDAS JA MIS AJAKS TEEME?

ÜLESANDED

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

MILLIST TULEMUST ME SOOVIME?

MÄRKMED

Reeglid

Kas tegelane käitus ootamatult või mitte?
Põhjenda!

Keelemängud

Milliseid kujundusvõtteid tekstis märkad?
nt alliteratsioon, metafoor, onomatopoeetia
Leia näide.

Vastamata küsimused

Kujutle, et istud autoriga vastamisi.
Mida temalt küsiksid? Mida ta võiks vastata?

Eetika

Milliseid väärtusi tegelased esindavad?

Detailid

Otsi näide, kus autor on detailirohkelt mõnd stseeni kajastanud.
Miks see võiks loo seisukohast oluline olla?

Varasem kogemus

Kas oled midagi sarnast varem lugenud?
Kas õppisid lugejana midagi?

Peamine idee

Mis on teose peateema? Põhjenda!

Ajavaod

Mis ajastut on teoses kirjeldatud?
Kas loetu võiks aktuaalne olla ka 10 aastat hiljem?

Lisa 8. Õpilase ülesandekaardid

Ülesandekaardid on igale õpilasele jagamiseks koos vajalike töö- või käsilehtedega.

Eestlus Rivirähki romaanis

Teie ülesandeks on mõelda romaani tegelastele ning koostada nende põhjal eestlaste välimääraja ja kirja panna, millised eestlaste tüübid romaanist välja tulevad, kuidas nad seostuvad tänapäeva eestlasega ning millised on tänapäeva inimese ning romaani tegelase sarnasused või erinevused. Pange rühmas paika eesmärgid, ajaplaan ja reeglid. Oma materjal pange ühisesse Google Drive'i kausta ning jagage linki õpetajaga.

Projektülesande lõpus arutleme klassis, kas romaan on teie meelest pigem aus ja ühiskonnakriitiline või naljakas ajaviide.

Ajaleht ja "Rehepapp"

Teie ülesandeks on rühmas koostada ajaleht, mille uudised, intervjuud ja reportaažid põhinevad romaani sündmustel. Nagu igas toimetuses, on ka teil vaja jagada järgmised ülesanded:

Reporter - Otsib romaanist uudisväärtuslikke tekste, paneb need uudise, reportaaži või intervjuu vormis kirja.

Arvamustoimetaja - Kirjutab romaani põhjal vähemalt ühe arvamuseartikli või arvustuse;

Pildipangajuhataja - Otsib internetist uudistele sobivad fotod.

Küljendaja - Küljendab lehe, saadab trükki.

Keeletoimetaja - Kontrollib lugude õigekeelt.

Peatoimetaja - Aitab reportereid, kontrollib uudise õigsust, aitab lehte kokku panna.

Erilmmeline "Rehepapp"

Sinu ülesandeks on tutvuda mujal maailmas ilmunud "Rehepapi" kaantega. Sõnaraamatu abiga tõlgi ära kõik pealkirjad ning kirjuta juurde riik, kus romaan ilmus. Vali välja oma lemmikkaas ning põhjenda, miks sellise valiku tegid. Mõtle, miks valiti kaanele just selline pilt ja millise mulje võib see Eestist ja eestlastest jätta.

Projektülesande lõpus visanda kas arvutis või paberil kaas, mis Sinu arvates annab kõige paremini romaani mõtet edasi.

Mütoloogilised olendid

Teie ülesandeks on ühe mütoloogilise tegelase põhjal koostada peatükk e-raamatusse. Teid aitavad lisaks romaanile M. J. Eiseni "Eesti uuem mütoloogia" ning folklore.ee Rehepapi andmebaas. Pange rühmas paika ülesanded ja ajakava ning määrake reeglid.

Ärge unustage luua Google Drive´i kausta, mille linki jagate ka õpetajaga.

Kuidas oma peatüki illustreerite, on teie endi vaba voli. Meenutage ka lugusid, mida olete vanematelt või vanavanematelt kuulnud.

Lugemiskogemuse teooria ja seos "Rehepapiiga"

Sinu ülesandeks on tutvuda lugemiskogemuse teooriaga ning siduda need nii loetud romaaniga kui ka kahe filmiarvustusega.

Loe käsilehed läbi, vasta küsimustele ning tee enda jaoks märkmeid. Otsi arvustuse puhul näiteid, kas tegemist on hästi kirjutatud või hea tekstiga. Sama tee ka romaani katkendiga, mille võid ise valida.

Projektülesanne lõpeb kahe aruteluga, kus mõtiskled, mida arvustustest ja romaanist leidsid ning kumb pakub rohkem elamusi, kas ilukirjanduslik või meediatekst.

Kriitiline lugemisteooria ja seos "Rehepapiiga"

Sinu ülesandeks on tutvuda kriitilise lugemisteooriaga ja siduda see nii romaani kui ka Rainer Sarneti filmi kohta meedias ilmunud tekstidega.

Loe kõik Sulle antud käsilehed läbi, tee enda jaoks märkmeid. Ära unusta käsilehel olevatele küsimustele vastata, neid läheb Sul vaja hilisemates aruteludes. Vali üks tegelane, kelle kohta kirjutatu Sulle enim meeldis ja otsi romaanist katkend, mis Sinu arvates iseloomustab valitud tegelast kõige paremini. Pane kirja, kuidas on kujutatud tegelast romaanis ja kuidas pärisinimest meedias. Kuidas need kaks teineteisest erinevad ja mille poolest? Miks on oluline eristada näitlejat ja tema tegelaskuju?

Projektõppeülesanne lõpeb kahe aruteluga, millest esimeses arutle teooria ja loetud tekstide üle: mida kriitiline lugemisteooria Sinu jaoks tähendab ning kuidas on lugeda nii, et tunded jäävad lugemisprotsessist täiesti välja. Teises arutelus mõtiskle, miks on oluline teha vahet näitlejal ja tema tegelaskujul?

Kriitiline lugemisteooria ja seos "Rehepapistiga"

Sinu ülesandeks on tutvuda kriitilise lugemisteooriaga ning toetudes lugemiskaartidele, kirjutada arvustus.

Loe kõik Sulle antud käsilehed ja lugemiskaardid läbi, tee enda jaoks loetust märkmeid. Ära unusta vastata käsilehe küsimustele, neid läheb Sul vaja hilisemas arutelus. Pane lugemiskaartide abil paika peamised pidepunktid, milles soovid oma arvustuses keskenduda. Seo lugemiskaardi küsimused oma mõtete ja argumentidega. Kirjuta valmis esialgne mustand, mida parandad, täiendad ja viimistled. Tutvu ka teiste tekstidega!

Projektõppeülesanne lõpeb aruteluga, milles pööra tähelepanu küsimustele, millele käsilehte lugedes vastasid. Kindlasti ära unusta teistega jagamast kirjutamismuljeid!

Valige välja kolm parimat tööd, mille saadate kohalikule lehele või mõnele veebiväljaandele avaldamiseks.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kerttu-Kadi Vanamb

(sünnikuupäev: 12.01.1992)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Projektõppeülesandeid Andrus Kivirähki teose „Rehepapp ehk November“ põhjal“

mille juhendaja on Maigi Vija,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 22.05.2017